MASTER NEGATIVE
NO. 93-81451-19

AUTHOR:

KLOSSOWSKI

TITLE:

DE GLAUCO POTNIENS

PLACE:

TRZEMESZNO

DATE:

1852

Master Negative #

93-81451-19

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

885 Dissertation
Z8 v.5 Klossowski,
De Glauco Potniensi
Trzemeszno 1852

169961

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35 mm REDUCTION RATIO: 12 1/2
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 6/3/93 INITIALS BAP
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0 4.5 5.0 5.6 6.3 7.1 8.0

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Dreizehnter Jahres-Bericht
über das

Königliche Katholische Gymnasium

zu **Trzemeszno**
für das Schuljahr 1851 — 1852,
womit
zu der am 27ten und 28ten September abzuhaltenden

öffentlichen Prüfung der Schüler,

so wie zu der am 29ten September stattfindenden

Schluß-Feier

ergebenst einladet

Dr. Friedrich Schneider,
Professor und interimistischer Direktor.

Inhalt: 1) Eine wissenschaftliche Abhandlung vom Gymnasiallehrer Klossowski.
2) Schulnachrichten vom interimistischen Direktor.

Trzynaste sprawozdanie

Królewskiego katol. Gimnazjum

Trzemeszeńskiego
z roku szkólnego 1851 — 1852,
przyczém na

Popis publiczny uczniów

mający się odbyć 27go i 28go Września
i na

Uroczystość szkólną

przypadającą na dzień 29go t. m.
uprzejmie zaprasza

Dr. Fryderyk Schneider,
Profesor i Dyrektor tymczasowy.

Treść: 1) Rozprawa Naucz. gimnaz. Kłossowskiego.
2) Wiadomości szkólne, przez Dyrektora tymcz.

Trzemeßno,
gedruckt von G. Olawski.

1852.

Trzemeszno,
druk G. Olawskiego.

De Glauco Potniensi

scripsit

Kłossowski.

De Glauco Potniensi.

I.

Glaucus Potniensis utrum cum Hermanno in argumento Aeschyli Persarum retinendus, an cum Welckero extrudendus ac Pontius potius postliminio sit restituendus, quaeritur: quae quaestio nisi perspecta trilogiarum compositione diiudicari nequit. — Is locus quantas inter homines antiquitatis peritos, maximeque inter duos viros in primis doctos ac pariter mihi dilectos, moverit contentiones, paulo religiosiorem philologiae cultorem fugere arbitror neminem. Quae res quantumvis nobis quidem sit dolori, tamen rei litterariae mirum quantum attulit adjumentum. Etenim quae his temporibus pro concessis habemus tritisque quodammodo utimur, ea tantum non omnia talibus paene dixerim rixis ad liquidum perducta esse scimus. — Atque de illa tortuosa admodum et lubrica quaestione scribens ita versabor, ut patronis utriusque sententiae in medium prolatis, aut cum utra sit parte faciendum, aut si neutra acquiescere potuerimus, quid nos hac de re sententiamus, prorsus appareat.

Jam Welckero *) trilogiae nomen non demum repertum esse ab iis, inde ab Aristotelis temporibus qui explanarint historiam litterariam, sed communi Atheniensium usu tritum antiquitus fuisse persuasum est. Documento esse Nicomachi comoediam hoc nomine trilogiae inscriptam. Quin adeo iis temporibus, quibus unus actor ter sermone (λόγῳ, unde λογεῖον is locus, in quo verba facientes instimerint, sit appellatus) interruperit dithyrambum, non dubium esse, quin trilogiae nomen jam exstiterit. — Quod vero trium sermonum, deinceps nimirum valde extensorum, loco tres tragoediae una argumenti perpetuitate nexae arte progrediente exhibitae

*) Aeschyl. tril. Prom. p. 500 sqq.

sint, tantum abesse ut id nimium, hiscente scilicet lacuna, videatur, ut suo germine elicitum appareat, perspiciaturque tum demum, qua ratione ac via trilogia exstiterit aliter non perspicienda. Aeschylus quin primus hoc instituerit, propterea extra dubitationem positum esse, quod parens tragoediae sit appellatus.*) Eum autem altero actore introducto *λόγον* in *διάλογον* sive *δρᾶμα* vertisse, verique esse simile, et hinc et fabulae ambitu factum esse, ut chorus non ut antea unas, sed trinas deinceps partes indueret. Qua re omissa omnes Aeschyli trilogias singularum tragoediarum instar compositas esse, quibus veteri instituto successisse drama satyricum. Hac ductus Welckerus ratione viginti trilogias Aeschylo restituere conatus est, paucis tantum fabulis sepositis, quae non possent in illam redigi formam. Illae vero quattuor fabulae ut tetralogiae nomine comprehenderentur, tum demum usu venisse, quum in indicum didascal. usum grammatici pro compendio uterentur eo. Quae sententia si probata minus fuerit, iis demum temporibus id factum esse asseverat, quibus tragici trilogiae argumentum dissolvissent, tresque tragoediae, quae perinde inter sese atque omnes a dramate satyrico differrent, committi solerent. — Quod tetralogiae nomen in Aeschylum ipsum eosque qui eum sequerentur ducem, veluti Euphorionem et Philoclem, perperam esse translatum, cum Aristarchus et Apollonius aegre ferrent, hos perversam loquendi formulam vitaturos pro tetralogia, seposito dramate satyrico, dici voluisse trilogiam.**) Quippe qui viderint, tres illas tragoedias semper una actionis perpetuitate comprehensas fuisse, inter eas autem et inter drama satyricum aut prorsus nullum aut laxum tantum intercessisse nexum, ut post tragoediae gravitatem fabula ista, exhilarandis animis facta, eaedem res magnae ac graves ne fierent ridiculae neve consilium poëtae subverteretur. Id quod Hermanno et ipsi probatur. Ol. 77, 4. ait porro Welckerus Sophoclem cum Aeschylo certantem rem ita mutasse, ut numerus dramatum maneret ille quidem, dispesceretur tamen nexus, ac suo quaeque fabula staret argumento, auctore Suida: *ἦρξε δρᾶμα πρὸς δρᾶμα ἀγωνίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ τετραλογίαν.* Adversariorum hujus scholii interpretationem et ex festorum stabilitate et tetralogiis postmodum commissis veluti Philoclis, Euphorionis, Euripidis redargui. — Sophocles enim, licet ejus trilogiae nusquam commemo-

*) Philostrat. VI. 11. p. 245. V. A.

**) Schol. Arist. Ran. 1124: *Ἀρίσταρχος καὶ Ἀπολλώνιος τριλογίαν λέγουσι χωρὶς τῶν Σατυρικῶν.*

rentur, quoniam Ol. 87, 1. contra Euripidis et Euphorionis tetralogias certaverit, tamen et ipse tetralogias composuerit necesse esse. Unde fieri non posse, quin Suidas eo loco *τετραλογίαν*, verba ad compendium conferens, *τριλογίαν* artificiosam illam significare voluerit.

Jam vero Hermannus*) sic disputat: tetralogiis certavisse poëtas tragicos, quae ex tribus tragoediis et una fabula satyrica constarent; quo tempore id fuerit institutum non liquere. Sophoclem vero coepisse, auctore Suida, una tragoedia certare, quod Lessingius in vita Sophoclis iam perspexerit: sed ita id factum esse, ut etiam post Sophoclis tempora tetralogiae in scenam committi solerent. De fabularum argumento ita judicat, ut aut una eiusdem argumenti perpetuitate vel omnes, vel duae, vel tres cohaeserint, aut singulae habuerint diversum a ceteris argumentum. Diversa in singulis fabulis argumenta tractavisse Aeschylum, quum Phineum, Persas, Glaucum Potniensem, Prometheum una tetralogia comprehenderit, Una perpetuitate argumenti scripsisse eum: Agamemnonem, Choeph., Eumen., quibus successisse Proteum, fabulam satyricam. Ex tertio denique genere, quo duas tragoedias, quae argumento cohaererent, junxerint poëtae, tertiam autem addiderint nulla cum illis argumenti communitate nexam, duo Promethei ac Supplices et Danaides fuisse ei videntur. Quo in genere lubentius poëtas secundam et tertiam quam primam et secundam cohaerere voluisse.

Quae controversia cum ex testimoniis, quae rem alterutram aut approbent, aut reprobent, dirimi nequeat solis, judicio atque coniiciendi facultate utendum videtur. Quodsi licet ingenue profiteri, quae mea hac de re sit sententia, utrumque nimium probare suspicor, sed ita tamen ut rationem Welckerianam in universum approbem, in singulis licet ab eo dissentiam, qui **) ipse dixerit, ne aliter quoque singulae trilogiae componantur recte, non intercedendum se putare. — Etenim Welckerus primus fontem, unde nomen et ratio trilogiae sit orta, aperuisse mihi videtur: id quod fieri necesse est, ut ea, quae in rerum luce exculta videamus, prorsus perspiciantur. Isto autem modo ut nasceretur trilogia factum esse, in universum mihi probavit; nam aliter (fatendum est enim, quod sentio) illa trilogia Athenis repraesentari solita, sive argumento conjuncta, sive non fuit con-

*) De compos. tetral. trag. opusc. II. p. 306 sqq.

**) l. l. p. 482 sqq.

juncta, causa carere idonea fortuitaque quodam modo atomorum concursione facta videtur. Verum enim vero tragoediae tribus actibus contentae loco-cuius auctor Thespis, Phrynichus *) promotor fuit — si ab Aeschylo tria dramata, actionis vinculo arctissime nexa, sunt posita: iam suis velut radicibus illam trilogiam enatam non est diffitendum. — Welckeri rationem habere, quo commendetur, vel ex oppositione *λόγου* et *χοροῦ* apud Aristotelem elucet, sic enim hic **): *καὶ τότε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρέσκευασε.* — Quare trilogia, quum originem spectas, id est drama, cuius cantica ter *λόγῳ* i. e. sermone interrumpantur. Trilogia vero ab Aeschylo dilatata idem retinuit nomen. Cuius mutationis num qua initia ad Phrynichum sint referenda, non liquet. Quod autem Welckerus ea de causa id factum esse negat, quoniam Aeschylus parens tragoediae sit appellatus, vereor ne non sufficiat. Nam et propter tot alias inventas res, qui eo nomine honoretur, dignus est habendus, et Phrynichus, princeps in canticis, ***) viam licet trilogiae Aeschyleae muniverit, ejus tamen trilogiae, quam Aeschylo vindicamus, auctor non est perhibendus. — Quod vero Welckerus omnes trilogias Aeschyleas Orestiae nobis servatae ita similem speciem prae se tulisse autumat, ut una eiusdem actionis perpetuitate comprehenderentur, nimium probare videtur ****) Unde «*ποτνιεύς*» in «*πόντιος*» ei erat mutandum ut scilicet Graeci et barbari personarum quodammodo partes deinceps agentes, ipsius rationem fulcirent. — Vere falsone haec sint mutata, infra videbimus; hic tantum monuerim, in tanta huius rei testimoniorum penuria ac tam litigiosa quaestione testimonia subvertere periculosum videri. Aeschylus cum eo praestantiae evexisset tragoediam, arsque tragica ad summum fastigium usque aspiraret: ut cursum illum inhiberet destitueretque factum non arbitror. Neque Sophoclem Ol. 77, 4. tria dramata dissoluta repraesentaturum fuisse censeo, nisi Aeschylus iam antea trilogias ita composuisset, ut idea licet eae cohaererent, eiusdem tamen actionis serie saepenumero non essent coniunctae. Eadem ratio referenda est ad tertium a Sophocle introductum actorem, quo iam antea Aeschylus uteretur muto, verba faciente post-

*) Bernhardy litterat. Gr. II. p. 560 sqq.

**) Poët. IV. 13.

***) Aristoph. Vesp. 220. 269. Schol. Av. 220. Arist. probl. XIX, 31.

****) Bernhardy l. l. p. 580 sqq.

modum Sophocles. Aeschylum vero Sophoclis modo trilogias in singula dispescuisse dramata, non est veri simile, quum aliud sit progredi in aliqua re excolenda, aliud eam plane deserere. Quin adeo tota eius in componendis tragoediis ratio quo minus illud credamus prohibet. Etenim Sophocli, qua erat indole, unum drama ut totum quid ex omnibus partibus absolutum illi quidem componere licuit, Aeschylo non licuit. Qui pro ea, qua erat natura, tenuis actionis filo tragoedias ita composuit, ut singulae non contineantur suis ipsarum finibus, sed aliud quid secuturum vel antegressum esse non suspicari non possimus. Cuius rei documento sunt omnes, quae ad nostram pervenerunt aetatem eius fabulae.

Duo igitur artis Aeschyleae gradus statuendi videntur: prior, quo trilogiam ita tribus tragoediis voluit distingui, ut tria deinceps momenta unius eiusdemque argumenti gravia quasi drama quoddam maius cohaererent: posterior, quo, illa ratione viam muniente, licet ternae tragoediae eandem sequerentur ideam, actionis tamen filo eas non iunxit eodem. Cuius rei exemplum Persarum trilogia praebet. Quo in genere non fuit ei interdictum, quotienscunque incidisset in argumentum, quod tribus tragoediis sine spectatorum fastidio posset tractari, ne priorem illum artis gradum repeteret. Id quod in Orestia factum videmus, quae Ol. 80. 2, diu post Persas edita est. Sophocles vero, quod unum erat reliquum, plane sustulit et actionis et ideae unitatem: ut forma ac species singularum tragoediarum, non iam ultra sese spectantium, magna illa, quam admiramur, appareat. Neque casu casu quodam videtur accidisse, ut, Aeschyli, Euphorionis, Euripidis, Philoclis, aliorum licet trilogias commemoratas reperiamus, Sophoclis tamen trilogiarum mentio facta sit nulla. Quare quibusdam viris doctis et inde et illa ex nota Suidae: *καὶ αὐτὸς ἦρξε τοῦ δρᾶμα πρὸς δρᾶμα ἀγωνίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ τετραλογίαν,* Sophoclem non solum trilogiae perpetuitatem dissolvisse, sed arte progrediente etiam singula dramata in scenam commisisse, videtur effici. Praesertim cum Boeckhius *) luculenter demonstraverit Agathonem, Euphemo archonte, Ol. 90, 4. primam tragoedia una Lenaeis reportasse victoriam; quod fieri licuisse inde a Sophocle repetendum videri. At videtur tantum: etenim quantumvis cum Boeckhio pro certo habeam, magnis Dionysiis trilogiarum certamen non esse intermissum, singulas fabulas actas Lenaeis: tamen ita dissentio ab eo, ut id a Sophocle

*) Ind. lect. 42/43 p. 10. sq.

institutum *) aut pro poëtarum lubitu **) factum negem. In iis enim rebus, quae deorum cultu continerentur, non temere quidquam mutatum esse, cum aliunde patet, tum vel ex eo, quod in Piraeeo tragoedia pariter ac magnis Dionysiis comoediam sequebatur, quippe quae **his** festis instituta esset prior ***): Lenaeis contra antecedebat tragoedia eandem ob causam. Ad quam festorum stabilitatem quum adiecerimus, ubicunque in fragmentis didascaliarum superstitibus nota sollemnium addita est ****), singulas tragoedias ad Lenaea, magna ad Dionysia referri trilogias: iam antiquitus nec unquam non singulas fabulas Lenaeis, magnis Dionysiis trilogias in scenam esse commissas solas, non poterimus non suspicari. Quam sententiam a Boeckhio, quicum humanissimo Viro communicavi, non absonam judicari, sed potius habere, quo commendetur, cum noverim: tantum abesse, ut nostra de trilogia sententia illo evertatur scholio, ut id ne possit quidem in contrariam verti partem, pro certo habeo. Neque Ferdinandi Schultzii †) interpretatione opus est, qui verbo „*ἀγωνίζεσθαι*" hoc loco vim tribuit non certandi sed fabulam docendi, quique *δρᾶμα πρὸς δρᾶμα* interpretatur: *κατὰ δράματα* sive *κατὰ δρᾶμα ἐπὶ δρᾶμα* (vel potius ††) *ἐπὶ δράματι*): ut in Sophoclis didascaliis quadripartitis fabula fabulam exceperit. — Boeckhius (l. l.) recte contra monet: *τὸ δρᾶμα* (vel *κατὰ δρᾶμα*) *ἐπὶ δράματι διδάσκειν* et *τὸ τετραλογίαν διδάσκειν* in illo Seholio unum et idem secundum Schultzium esse, si quidem is utrumque „*δρᾶμα*" ad Sophoclem referat. Prius tantum *δρᾶμα* Sophoclis esse, alterum ad adversarium pertinere, ac praepositionem *πρὸς* hoc loco „adversus" esse. Quam autem Boeckhius similem ex lingua vernacula attulit loquendi formulam: „Es wurde Mann gegen Mann gefochten," eam in nostrum convertimus usum: quemadmodum enim hic non de duobus tantum viris, sed de binis agitur: sic *δρᾶμα πρὸς δρᾶμα* non de uno tragoediarum pari, sed de pluribus usurpatum esse linguae Graecae demonstrant leges. Atqui dilogias aut pentelogias nemo novit, igitur, quoniam singula dramata in illis verbis latere nequeunt, de trilogia a Sophocle in tres dissecta fabulas accipiantur necesse est.

*) Boeckh. l. l. p. 11.

**) l. l. p. 6.

***) B. de Lenaeis p. 33.

****) B. ind. lect. s. c. p. 11; Clintonus: Fast. Hell. ad a. a. Chr. 367.

†) Vita Soph. p. 67.

††) Boeckh. l. l. p. 10.

Quae una interpretandi ratio restabat, illud scilicet scholion ad minorem Sophoclem, magni illius nepotem, esse transferendum, *) eam a Clintono **defensam Boeckhius refutavit.** **)

II.

Jam redeat disputatio, unde profecta est. Persarum trilogia Welckerus ***) Phineo, Persis, Glauco Pontio ita constare existimat, ut Phineus — qui quamvis ab aliis alio genere oriundus perhibeatur, usquequaque tamen orientis indigena ideoque quasi mythicus quidam Persa appareat, — prima tragoedia Argonautis ****) fata revelans fabulosam illam ex barbaris reportatam indicaverit victoriam. Verisimile esse, oracula de duabus in rerum luce positis victoriis hic illic a Phineo sparsa, cuius rei vestigia in Pers. v. 739 luculenter apparere. — Persas enim et Glaucum Pontium ita secutos esse, ut illi Helladis propriae, hic Syracusarum aliarumque coloniarum Graecarum ex Persis latam repraesentarit victoriam. Hermannus †) contra Glaucum Potniensem Persarum vindicans trilogiae, Pontium drama satyricum fuisse autumat. Duos enim ab Aeschylo scriptos esse Glaucos, quamquam Isaacus Casaubonus, nulla idonea inductus ratione, aliter statuerit et apud Athen. III. p. 87. A. pro *ἐν Ποντίῳ* scribendum censuerit *ἐν Ποτνιεῖ*, qui error jure a Rutgersio in var. lect. II. 6. notetur. Ceteros Viros doctos, qui eius rei mentionem fecerint, duos distinguere Glaucos, nisi quod Turnebus eandem Casaubono sententiam secutus in indice pro „*Πόντιος*" scribendum censeat „*Ποτνιεύς*" codd. Guelf. Ald. Robort. hanc offerentibus lectionem. — Jam vero ut habeamus, ubi firmo insistamus pede in sequenti ratiocinatione, fabulas de Glaucis paucis complectamur. Prior in medium prodeat Potniensis, qui celebratissimis ludis ab Acasto in funere Peliae institutis Jolci ††), ab equabus, quas quo cupidius in hostes irruerent et perniciosius humana vesci carne assueverat, ipse devoratus

*) Mus. phil. Cantabr. N. I. p. 78.

**) l. l. p. 7.

***) Pag. 470 sqq.

****) Apollon. II. 317.

†) Herm. opus. II, 60.

††) Apollod. I. 9. 28.

est. *) Glaucus contra Pontius, ut plerique perhibent, piscator Anthedone, quum pisces, quos ceperat, herbae cuiusdam contactu reviviscere et in mare desilire vidisset, gustata ea herba, quum se ipsum in mare praecipitem dedisset, immortalis factus est deus marinus. **) Quam ab Aeschylo tractatam fabulam inter alios Vir. doct. Valken., Runken. et, ut modo diximus, Welckerus, tragoediam fuisse putarunt; ***) Hermannus contra Toupium et Butlerum iure secutus drama habet satyricum. Quod enim equidem intelligam, illa ex Pontio verba, quae sola ex fabulae naufragio servata sunt: κόγχοι, μύες κὤστρεια atque quae schol. ad Theocrit. idyll. IV. 62. dicit: τοὺς σατύρους ἀκρατεῖς οἱ πλείονές φασιν, ὧς καὶ τοὺς Σειληνοὺς καὶ Πᾶνας, ὡς Αἰσχύλος μὲν ἐν Γλαύκῳ, Σοφοκλῆς δὲ ἐν Ἀνδρομέδᾳ, — ea satyricam potius quam tragicam redolere videntur indolem. — Welckerus ****) quidem satyros impotentes in tragoedia potius, quam in dramate satyrico dicendos fuisse opinatur, quippe in quo incontinentes semper fuerint re vera, ideoque non opus fuisse hac appellatione: sed vereor, ne non satis recte disputarit V. d. Licet enim concedatur, satyros in tragoedia quapiam commemoratos ἀκρατεῖς solummodo dici potuisse: attamen cum isti satyri in tragoediis nusquam appareant ipsi, nec fieri ullo modo potuerit, ut tragici ad instituendam comparationem iis uterentur absentibus: probe enim tenebant, statim post trilogiam summo labore ad gravitatem illam decursu temporum emersam, nugarum plenum fore ut repraesentaretur drama satyricum: nisi tragoediae maiestatem subversam voluerunt, in ea satyrorum mentionem iniicere non potuerunt. — Atqui dixerit quispiam, hilariter dicta hic illic in tragoediis apparere †): concedo, quin adeo nos, siqua comparatio a satyris petita esset, nos scilicet non potuisse excuti gravitate: sed non potuisse Athenienses pro sua indole, ac qui probe meminissent sexcenties in satyris nugas repraesentatas, solaque illorum mentione mediam in fabulam satyricam paene inviti raperentur mox secuturam, prorsus negaverim. —

*) Quae aliae de Gl. Potn. fabulae circumferantur v. Herm. opusc. II. 60. sqq.

**) Athen. VII. p. 296. Philostrat. imag. II. 15. Bekker anecd. p. 347, 24: ὁ τὴν ἀείζων ἄφθιτον πόαν φαγών.

***) Bernhardy l. l. p. 770. quamvis cum Welckero sentiat, tamen idque jure quidem monet, Pontium isto pacto aenigma quoddam solvendum praebere.

****) P. 472.

†) Qualis est hilarior Eurip. tragoedia: Alcestis, utpote quae dramatis satyr. functa sit vice; vid. Didascaliam a G. Dindorf. editam. Praef. Alc. p. 6.

In drama solummodo satyricum ἀκρατεῖς σατ. quadrare, quantumvis eos suis ipsorum intuerentur oculis spectatores, non est diffitendum. Glauco enim Pontio, quam erat in promptu satyros inter tripudia furentes nugasque alias ex aliis nexas agentes hac vel simili notare appellatione! Quin etiam satyros ob nugas reprehensos, hanc suam nempe naturam indolemque esse, de se ipsos praedicare potuisse, non est quod pluribus demonstrem. — Quod *) autem satyros negat ea de causa in Glauco Pontio fuisse, quippe qui deus marinus non in pratis, silvis vineisve, satyrorum propriis regionibus, sed in littore tantum versaretur: videat ne ipse secum non consentiat, qui Eurip. Cycloplem **) drama satyricum in littore repraesentatum referat et Κίρκην ***) in vasta insula habitantem ponat in satyris. Accedit quod plurimi Viri docti, Hermanno consentiente, Proteum habent idque suo iure deum marinum: licet Welckerus ista fortasse ductus ratione regem Aegyptiacum ****) esse eum putet.

Welckerus porro Glaucum *****) Pontium dicit, quod non posset emori, lamentari solitum augurarique mala, quae religiosi nautae in navis alveo latentes cum horrore audirent, audita precibus et suffimentis avertere studerent. Sed equidem non perpicio quid sibi voluerit ille malorum praesagus daemon, cum magnam illam victoriam Graecis, quos magno inde affici gaudio par erat, invita natura sua narraret. Quodsi non futura tantum mala canentem, sed, ut Welckerus edicit, quae mala acciderint, etiam referentem statuimus: in barbarorum littore veluti in Phoenicio potius quam in Graeco ex indole sua tristi illam victoriam nunciaturum eum fuisse, facile perspicitur. †) — Dramate vero satyrico daemonem istum immortalitatem deflentem, cuius vaticinia summo opere prosequerentur Anthedone, Athenis repraesentari potuisse ut probemus: Sophoclis Amphiarai, ††) gravioris vatis illius multisque celebrati tragoediis commonuisse sufficiat. Quid quod Welckerus †††) ipse quodammodo confiteri cogitur, Glaucum Pontium exhilarasse

*) Append. p. 287.

**) l. l. p. 326.

***) l. l. p. 286.

****) p. 297.

*****) l. l. p. 177.

†) Berhardy l. l. p. 770 illam inconcinnitatem deprehendens Anthedone exterminavit Glaucum.

††) Ex quo Welck. app. p. 318. fragmentum affert. μάντεως χοροῦ.

†††) Tril. p. 475.

spectatorum animos iocosumque apparuisse? Quo plus concessit, quam ut suam tueretur rationem ei erat concedendum. Si quid enim novimus Aeschylum, qualem Aristophanes repraesentavit Ranis, gravitatem nimirum prae se ferentem summam: non persuadebit nobis Welckerus, eum iam incepisse tragoediae gravitatem deprimere sublimitatemque ioculariterve egisse. Etenim aut eum hanc ob rem castigatum aut a posteriobus poëtis minus severis illud repetitum deprehenderemus. Quod neutrum accidit, eo ipso quod Aeschylus illud commississe iniuria insimulatur. Quod vero Welckerus,*) Droysenio**) idem pluribus exornante, praeclaram dicit oppositionem altera ex parte regiae superbae ad incitas redactae in Persis, ex altera humilis gaudio refertae casae, mirumque in modum eam sensus ferire debuisse: videat ne ex nostra potius indole haec proferat ab illo *κρημνοποιῷ* valde abhorrentia. Sed faciamus, Aeschylum nostrae trilogiae Glaucum iunxisse Pontium: iam illa quoque, quae Aristophanes in Ranis exhibet, occinere videntur. Etenim v. ***) 1023 sqq. Septem ad Thebas eo nomine in reprehensionem incurrunt, quod hostes ad bellum aptiores reddiderit: iam eandem nimirum notam evitaturus affert Persas. Quodsi Pontius nostrae iunctus esset trilogiae, inepte fecisset Aeschylus Aristophaneus quippe in eandem reprehensionem incursurus: si quidem Siculi praecipueque Syracusani non amiciores Atheniensibus fuere quam Thebani illo praesertim tempore,****) quo haud ita multo post expeditionem Atheniensium in Siciliam luctuosissimam Aristophanes docuit Ranas. Atque perraro argumenta ex rebus gestis petita tragici tractasse reperiuntur, interque Aeschyli fabulas una huiusmodi exstat Persarum et ipsa iam antea tractata a Phrynicho, cuius de

---

*) Welck. l. l. p. 473.

**) In Aesch. versione p. 55. II.

***) V. 1020. sqq.

Αἰσχύλε λέξον, μηδ' αὐθαδῶς σεμνυνόμενος χαλέπαινε
Aesch.: *δρᾶμα ποιήσας Ἄρεος μεστόν.* Dion.: *ποῖον;* Aesch.: *τοὺς ἑπτ' ἐπὶ Θήβας.*
ὃ θεασάμενος πᾶς ἄν εἷς ἀνὴρ ἠράσθη δάϊος εἶναι.
Dion.: *τουτὶ μέν σοι κακὸν εἴργασται· Θηβαίους γὰρ πεποίηκας*
ἀνδρειοτέρους εἰς τὸν πόλεμον· καὶ τούτου γ' οὕνεκα τύπτου.
Aesch.: *ἀλλ' ὑμῖν αὔτ' ἐξῆν ἀσκεῖν· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦτ' ἐτράπεσθε.*
εἶτα διδάξας τοὺς Πέρσας, κατὰ ταῦτ' ἐπιθυμεῖν ἐδίδαξα,
νικᾶν αἰεὶ τοὺς ἀντιπάλους, κοσμήσας ἔργον ἄριστον.

****) Ol. 93, 3.

Phoenissis cf. infra laudatos Vv.*) — Quare non optime consulitur Aeschylo, quum una in trilogia illam a tragicis receptam idoneaque fultam ratione consuetudinem bis eum statuimus migrasse. Licet enim Graeci animi agilitate quadam et ardore, ut artes summum ad fastigium eveherent, summo opere conniterentur: moderatione tamen admirabili illa nimium progrediendi studium moribus et institutis retardarunt. Hinc nullum fere aut praeposterum in artium serie opus aut peregrinitatem deprehendimus redolens. Hinc factum est ut per tam longum temporis spatium artes vigerent, ac tam grata undeunde Graecorum renideat indoles nosque paene iuvitos ad sese alliciat.**)

Atque Aeschylus, qua erat indole, ex victoria victoria altera repraesentata noluit Athenienses nimio efferri gaudio praesertim iis quibus est acta temporibus nostra trilogia. Non enim iam pugnandi ardori stimulos oportuit additos; tantumque abfuit, ut Persae ultro adorirentur Graecos, periculumve iis conflarent, ut suos ipsi fines multis cladibus acceptis vix ab ingruente Graecia possent defendere. Quum vero Atheniensibus obtigisset imperium maritimum ac rebus feliciter gestis in dies eorum cresceret potentia: Athenis pravi gliscere coeperunt mores, demagogi rerum commutandarum cupidi ad capessendam emergebant rempublicam, ac prima indicia sociorum superbe iniusteque tractatorum apparebant. Atque egregie Passovius l. l. de consilio disputat, quo Aeschylus in nostra ductus fuerit fabula quattuor annis post Phrynichi nimis Themistocli velificatas Phoenissas condenda. —

---

*) Herm. op. II. p. 123, Passov. Praef. melet. crit. in Aesch. Pers., Droysen: Phryn., Aeschyl. et tril. in Kil. phil. stud.; Müller in Prooem.: de Phryn Phoen.

**) Nae ego illud et ipse sum expertus, quum ante hos aliquot annos statuas ex Aegina insula Monachium delatas meis ipsius oculis contemplarer; licet enim pulcherrimas exsculptorum corporum formas atque ideas, quae vocantur, futurae excellentiae praenuncias admirarer: progredi tamen gestientem artem in iis partibus, quae vehementissime feriant sensus, veluti in facie, crinibus, aliis adornandis antiqua ne dicam prisca ratione, reapse iam superata, retardatam ac retentam agnoscebam.

Jam vero altera ex parte quum reipublicae Atheniensium status Ol. 76, 4., quo anno sunt Persae in scenam commissi, ex altera Aeschylus animo obversatur nostro: iam quin ille, qua erat sagacitate, ruinam patriae bellaque civilia praesagiens hac potissimum trilogia, quae res paullo ante et gestas et a Phrynicho *) tractatas retractaverit, magnam rem sit molitus, omnino non possumus dubitare. Tantum autem abest, ut hanc trilogiam commentationem aliquam de moribus corrigendis reducendisve ad bonam frugem aut melius temperandae reipublicae magistram esse statuamus: ut, hoc sublato consilio, suis tamen fultam esse poëseos virtutibus, nequaquam extrinsecus petitis, pro certo habeamus. Attamen patriae eum amantiorem fuisse, quam qui data opportunitate non ex animi sententia, ea, quae totum pectus implerent, ingenue proferret consiliave innueret salutaria, et Eumenides luculenter docent, et ea quae aliunde de ejus indole cognita habemus.

Quae cum ita sint, nihil nobis potest gratius obtingere illo scholio, quo Glaucus Potniensis Persas subsecutus esse dicitur. Etenim Phineo Graecorum victoria ex barbaris reportata mythicis iam temporibus quasi fatum quoddam repraesentatur: quae oracula Persis ad effectum dantur, adeoque extra dubitationem victoria posita est Graecorum, barbarorum adeo ad incitas res redactae, ut altera aliqua in Sicilia lata victoria, similis modo principali illi ad Salaminam reportatae, si continuo sequeretur, appendix quodammodo languida appareret, erat necesse. Glauco autem Potniensi duas res consecutus esse videtur: alteram ut spectatorum animos tragoediae sublimitati, quae huius trilogiae media fabula ab eo unice deserta exstat, denuo redderet: alteram, ut Athenienses altius res considerantes a nimia illa dominandi cupiditate, omni civium atque ceterorum Graecorum posthabita ratione, quoquo modo explenda, Glauci Potniensis fabula, qui crudeliter in suos grassatus pro nimis appetita victoria interitum sibi conscivisset, quam posset maxime deterreret. — Qua in fabula, ipsa licet per se statim post laudibus elatam celeberrimam Graecorum victoriam repraesentata tales animi motus etiam invitis spectatoribus excitaverit: tamen quin hic illic, id quod alias eum fecisse scimus, quam vellet rem, indicaverit, equidem non dubito. — Itaque idea, qua nostra in trilogia ductus sit condenda, mihi paucis comprehendenti haec videtur esse:

*) De Phrynicho unico tragoediarum auctore cf. Bentl. Phalar. p. 294. sqq.

Barbaros fato ac voluntate deorum a Graecis devictos *) nec unquam periculum iis conflaturos, dummodo Athenienses, libertatis propugnatores, erga deos et populares sancte sese gesserint ac σωφροσύνην servaverint.

*) Hoc loco liceat nobis paucis ac strictim tam insignes versus Persarum 949 sqq. in genuinum restituere statum:

Ἰάνων γὰρ ἀπηύρα
Ἰάνων ναύφρακτος
Ἄρης ἑτεραλκής.

Critici quum ad unum omnes a stropha corrigenda profecti essent, mihi contra antistropham, quae levi tantum macula adspersa esset, prius tractare, quam stropham attingerem, aptius vel potius necessarium videbatur. Atque codicis optimae notae Med. (collat. Weigel) lectione: ἀπέλειπον, quod imperfectum mirum quantum ad totum verborum sensum quadrat, pro vulgata ἀπέλιπον restituta, optime consulitur metricis legibus. Inde ad stropham transii corrigendam, quam correctam, ubi data fuerit occasio, pluribus defendam et ex linguae Graecae et metrica ratione petitis. Hoc loco sine defensore prodeat.

Ἁμῶν γὰρ ἀπηύρα
Ναύφρακτος Ἰάνων
Ἄρης ἑτεραλκής. —

Schulnachrichten.

Wiadomości szkólne.

A. Lehrverfassung.

In dem Schuljahre vom 14ten Oktober 1851 bis Ende September 1852 wurden folgende Lehrgegenstände abgehandlt:

Prima.

(32 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: Professor Dr. Schneider.

a) Religionslehre. 1) Für die katholischen Schüler: 2 St. und zwar in 1 St. Kirchengeschichte nach Martin's Lehrbuch Theil I. von der abendländischen Spaltung bis zur neuesten Zeit. 1 St. Glaubenslehre. Vom Sündenfalle der Geister- und Menschenwelt; nach Martin Theil II.; dann Einleitung in's Alte und Neue Testament. R. L. Licentiat Kegel.

2) Für die evangelischen Schüler: 2 St. und zwar 1 St. zur Erläuterung des Evangelium Johannis in der Ursprache. 1 St. Glaubenslehre. Pastor Werner.

b) Latein. 7 St. davon 2 St. Horaz. Über Leben und Schriften des Dichters, alsdann das I. und II. Buch der Oden: einige davon wurden memorirt. G. L. Jakowicki. 3. St Prosaiker: Im Winter-Semester Cicero pro A. Milone. Im S. S. Livius VI. und VII. — 2 St. Stil, in denen Extemporalien geschrieben und die alle 4 Wochen gelieferten freien Arbeiten mündlich beurtheilt wurden. Außerdem wurde Tacit: Hist. I. cursorisch gelesen. Professor Dr. Schneider.

Die Aufgaben zu den freien lateinischen Aufsätzen waren folgende:

1. L. Paullus morte luit collegae in Cannensi ignominia temeritatem. Cic. Cato. c. 20.
2. Vita M. Porcii Catonis Censorii auctore Plutarcho adumbrata.
3. Jura plebis Rom. legibus et institutis condita et aucta.
4. „Bello Latino quis cessisse hostem mirabitur?“ Florus I. c. 14.
5. De rebus Polycratis.
6. „Anco rege non urbs tantum crevit, sed etiam ager finesque.“ Liv. I. 33.
7. De Pericle literarum et artium fautore.
8. „In ruina rerum stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani.“ Liv. XXVI. 41.
9. De rebus a Solone gestis.
10. „Gracchos ... agrariae contentiones perdiderunt.“ Cicero de Off. II. c. 23.
11. De Aristidis in rem publ. Atheniensium meritis.
12. Quomodo factum est, ut principatus Graeciae a Lacedaemoniis ad Athenienses transferretur?

c) Griechisch. 5 St. davon 2 St. Homer's Ilias. Buch I. VIII. und IX. 2 St. Plato's Kriton, Euthyphron, 1 St. schriftliche Exercitien und Extemporalien. Von letzteren wurde wöchentlich eins, und von den ersteren alle 14 Tagen eins geliefert. Bis Neujahr der Direktor; sodann bis zum Schluß des Schuljahrs der Professor Dr. Schneider.

d) Hebräisch. 2 St. Religionslehrer Licentiat Kegel: Grammatik nach Gesenius, die unregelmäßigen Verba und Wiederholung der ganzen Formenlehre, die Hauptregeln der Syntax. Uebersetzung von Psalmen.

A. Rozkład nauk.

W roku szkólnym rozpoczętym dnia 14go Października 1851 r., a zakończonym ostatnich dni Września 1852 r. następujące wykładano nauki:

Pryma.

(Po 32 godzin tygodniowo.)

Ordynarjusz: Profesor. Dr. Schneider.

a) Nauka religji. 1. dla uczniów katolickich 2 godz.: 1 godz. dzieje kościelne podług Martina, cz. I. od rozdwojenia zachodniego, aż do najnowszych czasów. 1. godz. nauka wiary, o upadku duchów i ludzi podług Martina, cz. II. potém wstęp do starego i nowego testamentu. N. R. Ks. Lic. Kegel.

2. Dla uczniów ewangelickich 2 godz. 1 godz. objaśnienie ewangelji St. Jana w oryginale. 1. godz. nauka wiary. Pastor Werner.

b) Język łaciński. 7 godz. 2 godz. Horacego: O życiu i pismach poety, potém tłumaczone I. i II. ks. pieśni, z których kilka nauczono się na pamięć. N. g. Jakowicki. 3 godz. prozaików: w zimowém półroczu Cic. pro A. Milone. w latowém Liv: VI. i VII. 2 godz. stylu, z których jedna przeznaczona na ekstemporalia, druga na osądzenie wolnych wypracowań, co 4 tygodnie oddawanych. Prócz tego czytano potocznie Tacit: Hist. I. Prof. Dr. Schneider.

Zadania do wolnych wypracowań łacińskich były następujące:

1. L. Paullus morte luit collegae in Cannensi ignominia temeritatem. Cic. Cato. c. 20.
2. Vita M. Porcii Catonis Censorii auctore Plutarcho adumbrata.
3. Jura plebis Rom. legibus et institutis condita et aucta.
4. „Bello Latino quis cessisse hostem mirabitur?“ Florus I. c. 14.
5. De rebus Polycratis.
6. „Anco rege non urbs tantum crevit, sed etiam ager finesque.“ Liv. I. 33.
7. De Pericle literarum et artium fautore.
8. In ruina rerum stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani.“ Liv. XXVI. 41.
9. De rebus a Solone gestis.
10. „Gracchos ... agrariae contentiones perdiderunt.“ Cicero de Off. II. c. 23.
11. De Aristidis in rem publ. Atheniensium meritis.
12. Quomodo factum est, ut principatus Graeciae a Lacedaemoniis ad Athenienses transferretur?

c) Język grecki. 5. godz. Iliada Homera ks. I. VIII. i IX. 2 godz. Platona, Kryton, Eutyfron. 1 godz. ćwiczenia piśmienne; co tydzień ekstemporale, co 2 tygodnie exercitium. Do nowego roku 1852 wykładał Dyrektor następnie aż do zakończenia roku szkólnego Prof. Dr. Schneider.

d) Język hebrajski. 2 godz. N. R. Lic. Kegel. Gramatyka podług Geseniusza, słowa nieregularne, powtórzenie części etymologicznéj, najważniejsze prawidła składni, tłómaczenie psalmów.

e) Polnisch. 3 St. davon 2 St. Literaturgeschichte des 18. und 19. Jahrhunderts. 1 St. Beurtheilung der alle 4 Wochen gelieferten schriftlichen Arbeiten, abwechselnd mit Disputir-Uebungen. G. L. Molinski.

f) Deutsch. 3 St.; davon 1 St. Rückgabe der freien Aufsätze. 1 St. Geschichte der Deutschen National-Literatur. 1 St. Lektüre einzelner lyrischer Gedichte von Hölty und Schillers Maria Stuart. G. L. Tschackert.

Bearbeitet wurden folgende Themata:

1. Wie sollen wir uns der öffentlichen Meinung gegenüber verhalten?
2. Welche Verdienste hat sich Rudolph von Habsburg um Deutschland erworben?
3. Wie erwirbt man sich die Liebe der Menschen?
4. Beurtheilung des Hölty'schen Gedichts „der Tod."
5. Warum werden die Verdienste großer Männer so oft erst nach ihrem Tode erkannt?
6. Charakteristik der Königin Elisabeth (nach Schiller).

g) Französisch. 2 St. Derselbe. 1 St. Lektüre aus Ideler und Nolte. 1 St. Extemporalien.

h) Mathematik. 4 St.; davon 2 St. Geometrie: Wiederholung der früheren Curse; Stereometrie, nach Dr. Brettner's Handbuch. 2 St Arithmetik: Wiederholung des Früheren: Exponentialgleichungen; Kettenbrüche, Reihen, Combinationen. O. L. Piegsa.

i) Physik. 2 St. Derselbe. Die Lehre vom Licht und von der Wärme; nach Dr. Brettner's Handbuch.

k) Geschichte. 2 St. Geschichte der neuern Zeit, nach Pütz's Grundriß rc. G. L. Tschackert.

Secunda.

(32 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: von Secunda { A. G.-L. Tschackert. B. G.-L. Dr. Mings.

a) Religionslehre. 2 St. 1 St. Christliche Moral nach Martin Th. II. 1 St. Lesen und Erklärung des Ev. des St. Markus nach dem Urtexte.
Der evangel. Religionsunterricht beider Sekunden war mit der Prima combinirt.

b) Latein. 7. St.; davon 3 St. Prosaiker: In Sek. A. im W. S. Cicero's Rede de imperio Cn. Pompeji, von welcher die erste Hälfte memorirt wurde, sodann Sal. Catil. cursorisch: Im S. S. Livius. I. und II. Prof. Dr. Schneider. — In Secunda B.: Im W. S. Cicero pro Ligario. Bis Neujahr 1852 der Direktor. Im S. S. Cicero pro Marcello und pro Dejotaro. G. L. Klossowski. — 2 St. Stil: In Sekunda A. 1 St. zu Extemporalien; 1 St. zur Beurtheilung der alle 2 Wochen eingelieferten Exercitien und Extemporalien, abwechselnd mit der Wiederholung einzelner Abschnitte der Syntax. Prof. Dr. Schneider.
In Sec. B. 1 St. zu Extemporalien, abwechselnd mit Exercitien; 1 St. zur Grammatik nach Zumpt, und zur Wiederholung des Pensums der Tertia. Bis Neujahr 1852 der Direktor: sodann bis Michaeli der G. L. Klossowski.
2 St. Dichter. Virgils Aeneis. In Sek. A. V. und G.-L. Jakowicki. In Sek. B. I. G. L. Molinski.

e) Język polski. 3 godz. 2 godz. dzieje literatury 18. i 19. wieku. 1 godz. rozbiór wypracowań piśmiennych co 4 tygodnie oddawanych, naprzemian ćwiczenia w dysputach. N. g. Moliński.

f) Język niemiecki. 3 godz. 1 godz. rozbiór wolnych wypracowań. 1 godz. dzieje literatury niemieckiéj. 1 godz. czytanie niektórych lirycznych ustępów z Hoeltego i Szillera Marji Stuart. N. g. Tschackert.

Rozwiązano następujące zadania:

1. Wie sollen wir uns der öffentlichen Meinung gegenüber verhalten?
2. Welche Verdienste hat sich Rudolph von Habsburg um Deutschland erworben;
3. Wie erwirbt man sich die Liebe der Menschen;
4. Beurtheilung des Hölty'schen Gedichts „der Tod."
5. Warum werden die Verdienste großer Männer so oft erst nach ihrem Tode erkannt?
6. Charakteristik der Königin Elisabeth (nach Schiller.)

g) Język francuzki. 2 g. Ten sam. 1. g. czytanie z Idelera i Noltego. 1 g. ekstemporalia.

h) Matematyka. 4 g. 2 g. jeometrja: powtórzenie dawniejszych kursów; stereometrja podług książki Dr. Brettnera. 2 g. arytmetyka: powtórzenie, równania wykładnikowe, ułamki łańcuchowe, szeregi, kombinacje. N. w. Dr. Piegsa.

i) Fizyka. 2 g. Ten sam. Nauka o świetle i cieple podług książki Dr. Brettnera.

k) Historja. 2 g. Dzieje nowszych czasów podług zarysu Puetza. N. g. Tschakert.

Sekunda A. i B.

(Po 32 g. tygodniowo.)

Ordynarjuszem Sekundy { A. N.-G. Tschackert. B. N.-G. Dr. Mings.

a) Nauka religji. 1 g. o moralności chrześciańskiej podług Martina, II. 1 godz. Czytanie i objaśnienie ewangelji St. Marka w oryginale. Uczniowie evangeliccy Sekundy A. i B. połączeni byli z Prymą.

b) Język łaciński. 7 g. 3 g. prozaików: W Sekundzie A., w półroczu zimowém, mowa Cycerona de imperio Cn. Pompeji, z której piérwszą część nauczono się na pamięć, potém Sal. Catil. potocznie. W półroczu latowém Liv. I. i II. Prof. Dr. Schneider. W Sek. B., w półroczu zim. Cic. pro Ligario. Do nowego roku 1852, Dyrektor. W półroczu lat. Cic. pro Marcello i pro Dejotaro. N. g. Kłossowski. 2 g. stylu: w Sek. A. 1 g. ekstemporalia; 1 g. rozbiór ćwiczeń co 2 tygodnie oddawanych, powtórzenie niektórych ustępów ze składni. Prof. Dr. Schneider. W Sek. B. 1 g. ekstemporalia i ćwiczenia; 1 g. gramatyka podług Zumpta i powtórzenie kursu tercji. Do nowego roku 1852 Dyrektor, potém N. g. Kłossowski. 2 g. poeta. Eneid. Wirgil. W Sek. A. V. i VI. N. g. Jakowicki. W Sek. B. I. ks. N. g. Moliński.

c) Griechisch. 5 St., davon 2 St. in II. A. W. S. Herodots Buch I., im S. S. Plutarch's Kleomenes. Prof. Dr. Schneider. In Sek. B. W. S. Xenophon's Anabasis III. bis Ostern Prof. Dr. Schneider, nach Ostern bei dem G. L. Jakowicki. 1 St. in Sek. A. Extemporalien und Exercitien, so wie Wiederholung der Grammatik, Prof. Dr. Schneider. Eben so in Sek. B. bis Ostern Prof. Dr. Schneider, nach Ostern G. L. Jakowicki. 2 St. Homer's Odyssee. In Sek. A. l. XVII., XX. und XXI. G. L. Klossowski. In Sekunda B. IX. G. L. Molinski.

d) Polnisch. 3 St., und zwar 1 St. Literaturgeschichte. Übersicht der wichtigsten Erscheinungen der polnischen Literatur bis zum 17. Jahrhundert. 1 St. Theorie der Dichtungsarten nach Cegielski's Nauka poezyi. 1 St. Beurtheilung der alle 4 Wochen gelieferten schriftlichen Arbeiten. In beiden Cötus G. L. Molinski.

e) Hebräisch. 2. St. Sek. A. u. B. combinirt. 1 St. Grammatik nach Gesenius bis zu den Verb. mit guttural. incl. 1 St. Übersetzen aus Maurer's Handbuch. R. L. Lic. Kegel.

f) Deutsch. 3 St. 1 St. Rückgabe der Aufsätze. 1 St. Grammatik. 1 St. Lektüre: In Sek. A. Balladen von Bürger und Schiller. In Sekunda B. Lektüre prosaischer Stücke. In beiden Cötus der G. L. Tschackert.

g) Französisch. 2 St. Derselbe. 1 St. Lektüre aus Ideler und Nolte, 1 St. Grammatik und Extemporalien.

h) Mathematik. 4 St., und zwar 2 St. Geometrie. In der Sek. A. Wiederholung der Kreis-
rechnung und die Trigonometrie ausführlich. In Sek. B. die Lehre von der Ausmessung und
Berechnung gradliniger Figuren; die Kreislehre und Kreisberechnung. 2 St. Arithmetik. In
Sek. A. Wiederholung des vorjährigen Cursus, hierauf die Lehre von den Logarithmen und
deren Gebrauch bei Exponential-Gleichungen und die Progressionslehre. In Sek. B. Wieder-
holung der Potenzrechnung, die Rechnung mit Wurzelgrößen und die quadratschen Gleichungen.
Nach Dr. Brettner's Handbüchern. G. L. Dr. Mings in beiden Cötus.

i) Physik. 2 St. In Sek. A. Wiederholung des mechanischen Theiles mit mathematischer Begründung der einzelnen Gesetze, sodann die Optik. Sek. B. die ersten Anfänge nebst der Statik und Mechanik fester Körper. Derselbe nach dem Leitfaden von Dr. Brettner.

k) Geschichte. 2 St. In Sek. A. die römische, in Sek. B. die griechische, nach Pütz's Leitfaden. G. L. Tschackert.

Tertia A. und B.

(30 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: von Tertia { A. G. L. Molinski.
B. G. L. Klossowski.

a) Religionslehre. 2 St. Für die katholischen Schüler: die Lehre von den heiligen Sakramenten, nach Ontrup mit näheren Erklärungen.
2) Für die evangelischen Schüler: Pastor Werner. 2 St., davon in der einen christliche Sittenlehre; hierauf bezügliche Bibelsprüche und Kirchenlieder wurden auswendig gelernt, in der andern St. wurde das Leben Jesu nach den Evangelien in der Lutherischen Übersetzung gelesen.

c) Język grecki. 5 g. W Sek. A. w pół. zim: Herodota, ks. I. w pół. lat. Plutarcha Kleomenes. Prof. Dr. Schneider. W Sek. B. w pół. zim. Xenof. Anab. III. do Wielkiej Nocy Prof. Dr. Schneider, potém N. g. Jakowicki. 1 g. w Sek. A. ekstemporalia i exercitia, powtarzanie gramatyki. Prof. Dr. Schneider. Ten sam wykład był w Sek. B. do Wielkiej Nocy Prof. Dr. Schneider, potém N. g. Jakowicki. — 2 g. Homera Odyss. W Sek: A. ks. XVII., XX. i XXI. N. g. Kłossowski, w Sek: B. ks. IX. N. g. Moliński.

d) Język polski. 3 g. 1 g. historja literatury. Pogląd na najcelniejsze zjawiska literatury do 17. wieku. 1 go. Nauka o rodzajach poezji podług Cegielskiego: Nauka poezji 1 g. rozbiór wypracowań piśmiennych, co 4 tygodnie oddawanych. W obydwóch oddziałach pod N. g. Molińskim.

e) Język hebrajski. 2 g. Sek. A. i B. połączone. 1 g. gramatyka podług Geseniusza aż do słów z guttural. włącznie; 1 g. tłómaczenie z książki Maurera. N. R. Lic. Kegel.

f) Język niemiecki. 3 godz. 1 g. rozbiór wypracowań. 1 g. gramatyka. 1 g. czytanie: w Sek. A. ballady Byrgera i Szillera; w Sek. B. ustępy prozy. W obu oddziałach N. g. Tschackert.

g) Język francuzki. 2 g. Ten sam. 1 g. czytanie z Idelera i Noltego. 1 godz. gramatyka i ekstemporalia.

h) Matematyka. 4 godz. 2 g. jeometrji. w Sek. A. powtarzanie obrachowania koła i trygonometrja szczegółowo. W Sek. B. nauka o wymierzaniu prostolinijnych figur; nauka o kole i obrachowaniu koła. 2 g. arytmetyki; w Sek. A. powtarzanie przeszłorocznego kursu, potém nauka o logarytmach i ich zastósowaniu przy równaniach wykładnikowych i progresje. W Sek. B. powtórzenie rachónków z potęgami, rachónki z pierwiastkami, równania drugiego stopnia podług książki Dr. Brettnera. W obu oddziałach N. g. Mings.

i) Fizyka. 2 g. w Sek. A. powtórzenie rozdziału o mechanice opartej na dowodach matematycznych niektórych prawideł i akustyka. W Sek. B. początki, prócz statyki i mechaniki stałych ciał. Ten sam podług Dr. Brettnera.

k) Historja. 2 g. w Sek. A. historja rzymska, w Sek. B. grecka podług Puetza. N. g. Tschackert.

Tercja A. i B.

(Po 30 godz. tygodniowo.)

Ordynarjuszem Tercji { A. N. g. Moliński.
B. N. g. Kłossowski.

a) Nauka religji. 2 g. dla uczniów katolickich: nauka o sakramentach śś. z objaśnieniem podług Ontrupa. N. R. Lic. Kegel.
2) Dla uczniów ewangelickich Pastor Werner. 2 g. nauka o moralności chreściańskiéj, przytém uczono się na pamięć przysłowiów biblijnych i pieśni kościelnych. 1 g. czytano życie Jezusa podług Ewangelji przetłómaczone przez Lutra.

b) **Lateinisch.** 7 St., davon 2 St. Caesar, in Tertia A. de bello Gallico, l. VI., 2 St. Ovid Metam. l. IX. In der Tertia B. de bello Gallico l. IV. u. V., 2 St. Ovid l. I. u. V. Aus Cäsar und Ovid ist Mehres auswendig gelernt worden. Sonst in beiden Tertien dasselbe. 2 St. Grammatik: tempora und modi; Wiederholung des Pensums von Quarta. 1 St. Extemporalien und Exercitien. In Tertia A. G. L. Molinski, in Tertia B. G. L. Klossowski.

c) **Griechisch.** 6 St. In beiden Cötus dasselbe Pensum. 3 St. Grammatik: die Formenlehre bis zu den Verbis auf $\mu\iota$ incl. 2 St. Übersetzen aus Enger's Leitfaden und Extemporalia, von Ostern ab 1 St. Anabasis. In Tertia A. G. L. Jakowicki. In Tertia B. bis Ostern Klossowski, von da ab Krzesinski.

d) **Polnisch.** 3 St., davon 1 St. Grammatik: die Satz- und Rectionslehre. 1 St. Deklamirübungen. 1 St. Beurtheilung schriftlicher Arbeiten. In Tertia A. G. L. Molinski, in Tertia B. G. L. v. Krzesinski.

e) **Deutsch.** 3 St., davon 1 St. Zurückgabe der schriftlichen Arbeiten. 1 St. Grammatik: die Lehre vom Verbum und die Satzlehre nach Heyse. 1 St. Lektüre und Deklamiren. In Tertia A. G. L. Tschackert, in Tertia B. G. L. Thomczek.

f) **Französisch.** 2 St., und zwar 1 St. Grammatik. Das regelmäßige und unregelmäßige Verbum, Wiederholung des Cursus von Quarta. 1 St. Übersetzung aus dem Lesebuch von Szulc, mündliche und schriftliche Übungen. G. L. Thomczek.

g) **Mathematik.** 4 St., davon 2 St. Geometrie: Wiederholung der Congruenz der Dreiecke, wie auch der geradlinigen Figuren überhaupt: die Vergleichung der Flächeninhalte von Parallelogrammen und Dreiecken mit einander und die Lehre von der Ähnlichkeit. 2 St. Arithmetik: die Rechnung mit Potenzen: Ausziehung der Quadrat- und Kubikwurzeln, Gleichungen des ersten Grades mit einer und mehreren Unbekannten. In beiden Cötus dasselbe Pensum, nach Dr. Brettner's Handbuch. G. L. Dr. Mings.

h) **Geschichte und Geographie.** 3 St.; davon 2 St. deutsche Geschichte bis zur Reformation nach Pütz's Grundriß ꝛc.; 1 St. politische Geographie von Deutschland und Frankreich. In beiden Tertien dasselbe. G. L. Klossowski.

Quarta A. und B.

(31 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: von Quarta { A. G. L. Jakowicki. / B. G. L. Dr. Piegsa.

a) **Religionslehre** beim R. L. Licent. Kegel. 2 St. die Lehre von unserer Heiligung, vom heiligen Geiste, von der Gnade, Kirche, Heiligenverehrung, Reinigungsorte und den letzten Dingen des Menschen, nach Ontrup.

2) die evangelischen Schüler waren mit Tertia combinirt.

b) **Latein.** 7 St.; davon 2 St. Grammatik nach Poplinski, Wiederholung des etymologischen Theils, die Casuslehre, und in 2 St. Einübung derselben an den von Benecke gesammelten Beispielen. 1 St. Extemporalien. 2 St. Cornelius Nepos: in Quarta A: Miltiades und

b) **Język łaciński.** 7 g. 2 g. Cezara; w Tercji A. de bello Gall. k. VI. 2 g. przemian Owid. IX. W Tercji B. de bello Gall. k. IV. i V. przem. Owid. I. i V. Z Cezara i Owidjusza uczono się niektórych ustępów na pamięć. W ogóle w obu Tercjach wykładano to samo. 2 g. gramatyki: o czasach i trybach, powtórzenie kursu Kwarty. 1 g. ekstemporalia i eksercycia. W Tercji A. N. g. Moliński, w Tercji B. N. g. Kłossowski.

c) **Język grecki.** 6 g. W obu oddziałach to samo pensum: 3 g. gramatyki, część etymologiczna aż do słów na $\mu\iota$ incl. 2 g. tłómaczenie z Engera i ekstemporalia od Wielkiéj Nocy czytano Anab. W Tercji A. N. g. Jakowicki. w Tercji B. do Wielkiéj Nocy N. g. Kłossowski, odtąd N. g. Krzesiński.

d) **Język polski.** 3 g. 1 g. gramatyka: nauka o zdaniu i składni. 1 g. deklamacje, 1 g. rozbiór wypracowań piśmiennych. W Tercji A. N. g. Moliński, w Tercji B. N. g. Krzesiński.

e) **Język niemiecki.** 3 g. 1 g. rozbiór wypracowań piśmiennych. 1 g. gramatyka: nauka o słowie i zdaniu podług Heysego. 1 g. czytanie i deklamowanie. W Tercji A. N. g. Tschackert. w Tercji B. N. g. Thomczek.

f) **Język francuzki.** 2 g. 1 g. gramatyka: słowo regularne i nieregularne, powtórzenie kursu kwarty. 1 g. tłómaczenie z książki Szulca, ustne i piśmienne ćwiczenia. N. g. Thomczek.

g) **Matematyka.** 4 g. 2 g. jeometrji: powtórzenie o przystawaniu trójkątów i prostolinijnych figur; porównanie objętości czworoboków i trójkątów i nauka o podobieństwie. 2 g. arytmetyki: potęgi, pierwiastki kwadratowe i kubiczne, równania pierwszego stopnia z nieoznaczonémi ilościami. W obu oddziałach ten sam przedmiot wykładał podług książki Dr. Brettnera N. g. Dr. Mings.

h) **Historja i jeografja.** 3 g.; 2 g. historji niemieckiéj aż do Reformacji podług Puetza; 1 g. jeografji polit. Niemiec i Francji. W obu Tercjach wykładano to samo. N. g. Kłossowski.

Kwarta A. i B.

(Po 31 godzin tygodniowo.)

Ordynarjuszem Kwarty { A. N. G. Jakowicki. / B. N. W. Dr. Piegsa.

a) **Naukę religji** wykładał N. R. Lic. Kegel. 2 g. nauka o poświęceniu nas, o duchu ś. łasce, kościele, czci świętych, czyszczu, rzeczach ostatecznych człowieka, podług Ontrupa.

2) Uczniowie ewangeliccy połączeni byli z Tercją.

b) **Język łaciński.** 7 g. 2 g. gramatyki podług Poplińskiego: powtórzenie części etymologicznéj, nauka o przypadkach. 2 g. tłómaczenie stósownych przykładów z Benekiego. 1 g. ekstemporalia. 2 g. Korn. Nep. w Kwarcie A. Milcyades

Hannibal, in Quarta B. Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus. Einzelnes wurde memorirt. In Quarta A. der Ordinarius, in Quarta B. G. L. Thomczek.

c) Polnisch. 3 St.; davon in 1 St. Grammatik: Wiederholung der Etymologie und die Lehre vom Satze, nach Muczkowski. 1 St. Lese- und Deklamirübungen. 1 St. Rückgabe schriftlicher Arbeiten. In Quarta A. der Ordinarius, in Quarta B. G. L. v. Krzesinski.

d) Deutsch. 5 St.; davon 1 St. Deklamirübungen. 1 St. Übersetzen aus dem Polnischen in's Deutsche, aus Poplinski's Wypisy. 1 St. Extemporalien, 2 St. Grammatik: Satzlehre nach Schweminski, und Leseübungen. In Quarta A. bis Ostern G. L. Jakowicki, nach Ostern G. L. Dr. Mings, in Quarta B. der Ordinarius.

e) Französisch. 4 St. Grammatik nach Szulc bis zur regelmäßigen Conjugation incl.; Übersetzen aus dem Lesebuche von Szulc, mündliche und schriftliche Übungen. In Quarta A. G. L. Thomczek, in Quarta B. O. L. Dr. Piegsa.

f) Mathematik. 4 St. In beiden Cötus 2 St. Geometrie bis zum pythag. Lehrsatze incl., 2 St. Arithmetik: Wiederholung des Quinta-Cursus, dann die 4 Species mit entgegengesetzten Größen, nach Dr. Brettner's Handb., O. L. Dr. Piegsa.

g) Geschichte und Geographie. 4 St. In beiden Cötus: 2 St. Geschichte der Griechen und Römer und einige Biographien aus dem Mittelalter, nach Poplinski: 2 St. Geographie des alten Griechenlands und Italiens, ferner von Deutschland, Portugal, Spanien und Frankreich. G. L. v. Krzesinski.

h) Naturgeschichte in 2 St. In beiden Cötus: Im W. S. Eintheilung und Beschreibung der Thiere nach dem natürlichen System. Im S. S. Botanik G. L. Pampuch, nach eigenem Leitfaden.

Quinta

(31 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: G. L. Pampuch.

a) Religionslehre. 2 St.; davon 1 St. Biblische Geschichte des Neuen Testaments, nach Tyc. 1 St. die Lehre von Gott, seiner Vollkommenheit, von der Tradition, heiligen Schrift, Vorsehung, Schöpfung und dem Sündenfall, nach Ontrup. Rel. Lehrer Licentiat Kegel.

b) Für die evangelischen Schüler. 2 St.; davon 1 St. Biblische Geschichte des Alten Testaments, 1 St. das 2te Hauptstück des Katechismus. Bibelsprüche und Kirchenlieder wurden auswendig gelernt. Pastor Werner.

b) Latein. 8 St.; davon 3 St. Grammatik: Wiederholung des Pensums von Serta: die unregelmäßigen Zeitwörter, die Lehre vom Satze und der Satzverbindung, nach Poplinski's kleiner Grammatik. 3 St. Übersetzen aus Poplinski's Übersetzungsbuche Thl. II. 1 St. Exercitien und Extemporalien. 1 St. Memorirübungen. Bis Ostern der G. L. v. Krzesinski, nach Ostern der Kandidat Marten.

c) Polnisch. 3 St.; davon 1 St. Grammatik nach Muczkowski: die Lehre vom Verbum, dem Adverb. und den Conjunktionen. 1 St. Lekt. und Deklamirübungen. 1 St. Rückgabe schriftlicher Arbeiten. G. L. Thomczek.

i Hannibal; w Kwarc. B. Epaminondas, Pelopidas, Agiezylausz. Niektórych ustępów uczono się na pamięć. W Kwarc. A. pod ordynarjuszem; w Kwarc. B. pod N. g. Thomczykiem.

c) Język polski. 3 g. 1 g. gramatyki: powtórzenie etymologji, nauka o zdaniu podług Muczkowskiego. 1 g. czytanie i deklamacje. 1 g. rozbiór wypracowań piśmiennych. W Kwarc. A. Ordynarjusz; w Kwarc. B. N. g. Krzesiński.

d) Język niemiecki. 5 g. 1 g. deklamacje, 1 g. tłómaczenie z polskiego na niemieckie (z wyp. Poplińskiego), 1 g. ekstemporalia. 2 g. gramatyki: nauka o zdaniu i czytanie podług Schwemińskiego. W Kwar. A. do Wielkiéj Nocy Jakowicki; potém Dr. Mings; w Kwar. B. Ordynarjusz.

e) Język francuzki. 4 g. gramatyka podług Szulca aż do słów regularnych incl. tłómaczenie z książki przez Szulca; ustne i piśmienne ćwiczenia. W Kwar. A. N. g. Thomczek, w kwar. B. N. w. Dr. Piegsa.

f) Matematyka. 4 g. W obu oddziałach. 2 g. jeometrji aż do Pytagorasa incl. 2 g. arytmetyki: powtórzenie kursu Kwinty, potém cztery działania z ilościami przeciwnémi podług książki Dr. Brettnera. N. w. Dr. Piegsa.

g) Historja i Jeografja. 4 g. W obu oddziałach 2 g. historji greckiéj i rzymskiéj, i niektóre biografje z wieków średnich podług Poplińskiego; 2 g. jeografja starożytnéj Grecji i Italji, potém jeografja Niemiec, Portugalji, Hiszpanji i Francji pod N. g. Krzesińskim.

h) Historja naturalna. 2 g. w obu oddziałach. W półr. zim. podział i opis zwierząt podług naturalnego systemu. W półroczu lat. botanika podług własnego układu. N. g. Pampuch.

Kwinta.

(Po 31 godzin tygodniowo.)

Ordynarjuszem:. N. G. Pampuch.

a) Nauka religji. 2 g. 1 g. historja biblijna N. T. podług Tyca. 1 g. nauka o Bogu, jego doskonałości, o tradycji, piśmie ś. opatrzności, stworzeniu i upadku podług Ontrupa. N. R. Lic. Kegel.

2) Dla uczniów ewangelickich. 2 g. 1 g. historja biblijna starego testamentu. 1 g. 2gi rozdział katechismu, miejsc biblijnych i pieśni kościelnych uczono się na pamięć. Pastor Werner.

b) Język łaciński. 8 g. 3 g. gramatyki powtórzenie kursu Seksty, słowa nieforemne, nauka o zdaniu i połączeniu podług Poplińskiego; 3 g. tłómaczenie z Poplińskiego, cz. II. 1 g. ekserсycia i ekstemporalia. 1 g. ćwiczenia pamięciowe. Do Wielkiéj Nocy pod N. g. Krzesińskim, potém pod Kandydatem Martenem.

c) Język polski. 3 g. 1 g. gramatyki podług Muczkowskiego: nauka o słowie, przysłówkach i spójnikach. 1 g. czytanie: śpiewy historyczne Niemcewicza i deklamacje. 1 g. rozbiór wypracowań piśmiennych. N. g. Thomczek.

d) **Deutsch.** 6 St. Davon 2 St. Grammatik: Wiederholung des Pensums von Sexta und
speziell des etymologischen Theils. 2 St. Übersetzen in's Polnische aus Schweminski's Lehr-
buch. 2 St. Übersetzen aus dem Polnischen in's Deutsche aus Poplinski's Wypisy. 1 St.
Exercitien und Extemporalien. 1 St. Lese- und Deklamirübungen. Der Ordinarius.

e) **Rechnen.** 4 St. Wiederholung des Pensums von Sexta; die Dezimalbrüche, die Lehre von den
Verhältnissen und Proportionen und deren Anwendung auf bürgerliche Rechnungen, nach
Dr. Brettner's Handbuch. G. L. Zimmermann. Häusliche Arbeiten von Stunde zu Stunde.

f) **Geographie und Geschichte.** 4 St. Davon 2 St. Geographie: Grenz-, Fluß- und Gebirgs-
gebiete von Europa: speziell die einzelnen Länder nach Jerzykowski. Bis Ostern G. L. Pampuch.
Nach Ostern: Wiederholung, außerdem speziell: das Gr. H. Posen, das Kaiserreich Rußland
und Königreich Polen. Kandidat Marten. 2 St. Geschichte: die wichtigsten asiatischen
Völker; einzelne Biographien aus der griechischen und römischen Geschichte, nach Poplinski's
Leitfaden. G. L. Thomczek.

g) **Naturgeschichte.** 2 St. Beschreibung der Species der wichtigsten Gattungen der höheren
Thiere. G. L. Pampuch.

h) **Kalligraphie.** 2 St. Nach Vorlegeblättern. Derselbe.

Sexta

(31 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: G. L. Zimmermann.

a) **Religionslehre.** 2 St. Davon 1 St. Biblische Geschichte des Alten Testaments. 1 St.
Von der Hoffnung, Liebe, Erklärung des Vaterunsers, der Zehn- und der Kirchen-Gebote.
R. L. Lic. Kegel.
Die evangelischen Schüler waren mit denen der Quinta combinirt.

b) **Latein.** 7 St. Die Etymologie bis zum regelmäßigen Verbum incl. nach Poplinski's kleiner
Grammatik; Übersetzen aus dem Lateinischen in's Polnische und umgekehrt, nach Poplinski;
Memorirübungen: wöchentlich Extemporalien und Exercitien. G. L. Pampuch.

c) **Polnisch.** 3 St. Davon 1 St. Grammatik bis zum Verbum, nach Szostakowski. 1 St. Lese-
und Deklamirübungen. 1 St. schriftliche Arbeiten. G. L. v. Krzesinski.

d) **Deutsch.** 6 St. Davon 1 St. Grammatik: Die Abwandelung der Redetheile nach Trojanski.
2 St. Lesen und Erzählen des Gelesenen, nach Poplinski's Auswahl Thl. I. 2 St. Übersetzen
aus dem Polnischen in's Deutsche und umgekehrt, nach Poplinski. 1 St. Extemporalien.
G. L. Zimmermann.

e) **Rechnen.** 4 St. Die ersten einfachen Rechnungsarten mit benannten und unbenannten Zahlen:
die 4 Species im Bruchrechnen: die einfache Reguladetrie, nach Dr. Brettner's Handbuch.
G. L. Zimmermann. Häusliche Arbeiten von Stunde zu Stunde.

f) **Naturgeschichte.** 2 St. Beschreibung einzelner Thierarten. Derselbe.

g) **Geschichte und Geographie.** 3 St. Davon 2 St. Geographie: die wichtigsten Vorbegriffe
aus der mathematischen und physischen Geographie und die Übersicht der Erdtheile. 1 St.
Geschichte: Biographien berühmter Männer. Derselbe.

h) **Kalligraphie.** 2 St. Nach Vorlegeblättern. G. L. Pampuch.

i) **Gesang.** 2 St. Uebung im Treffen der Töne; Einübung der Kirchengesänge. G. L. Zimmermann.

d) **Język niemiecki.** 6 g. 2 g. gramatyki: powtarzanie kursu Seksty, i szczegółowo
część etymologiczna. 2 g. tłómaczenie na polskie ze Szwemińskiego. 2 g. tłóma-
czenie z polskiego na niemieckie z Wypisów Poplińskiego. 1 g. ćwiczenia
piśmienne. 1 g. czytanie i deklamacje. Ordynarjusz.

e) **Rachunki.** 4 g. Powtarzanie kursu Seksty; ułamki dziesiątkowe, o stosunkach
i proporcjach i ich zastusowaniu w życiu codziennêm podług Dr. Brettnera.
Ćwiczenia domowe od godziny do godziny. N. g. Zimmermann.

f) **Jeografja i historja.** 4 g. 2 g. jeografji: granice, rzeki i góry Europy; niektóre
państwa szczegółowo podług Jerzykowskiego. Do Wielkiéj Nocy N. g. Pampuch.
Po Wielkiéj Nocy: powtórzenie, Ks. Poznańskie, cesarstwo rossyjskie, królestwo
polskie. Kand. Marten. 2 g historji: najważniejsze narody Azji; niektóre biografje
z historji greckiéj i rzymskiéj podług Poplińskiego. N. g. Thomczek.

g) **Historja naturalna.** 2 g. Opis najgłówniejszych gatunków ważniejszych zwie-
rząt. N. g. Pampuch.

h) **Kaligrafia.** 3 g. Podług wzorów. Ten sam.

Seksta.

(Po 31 g. tygodniowo.)

Ordynarjuszem: N. G. Zimmermann.

a) **Nauka religji.** 2 g. 1 g. dzieje starego testamentu. 1 g. o nadziei, miłości, wytłó-
maczenie „Ojcze nasz“ dziesięcioro i przykazań kościelnych. N. R. Lic. Kegel.
Uczniowie ewangeliccy połączeni byli z Kwintą.

b) **Język łaciński.** 7 g. etymologja aż do słów foremnych włącznie, podług gram.
Poplińskiego; tłómaczenie z łacińskiego na polskie i na odwrót podług Popliń-
skiego: tygodniowo ćwiczenia piśmienne. N. g. Pampuch.

c) **Język polski.** 3 g. 1 g. gramatyki aż do słowa podług Szóstakowskiego. 1 g.
czytanie i deklamowanie. 1 g. ćwiczenia piśmienne. N. g. Krzesiński.

d) **Język niemiecki.** 6 g. 1 g. gramatyka: odmienianie części mowy podług Trojań-
skiego. 2 g. czytanie i opowiadanie podług Poplińskiego, cz. I. 2 g. tłómaczenie
z polskiego na niemieckie i na odwrót. 1 g ekstemporalia. N. g. Zimmermann.

e) **Rachunki.** 4 g. Piérwsze cztery działania z liczbami oznaczonémi i nieoznaczo-
némi, ułamki, reguła trzech podług Dr. Brettnera. Ćwiczenia domowe. N. g.
Zimmermann.

f) **Historja naturalna.** 2 g. Opis niektórych gatunków zwierząt. Ten sam.

g) **Historja i jeografja.** 3 g. 2 g. jeografji; najważniejsze wyobrażenia z jeografji
matematycznéj i fizycznéj; pogląd na części świata. 1 g. historji: biografje
sławnych mężów. Ten sam.

h) **Kaligrafja.** 2 g. podług wzorów. N. g. Pampuch.

i) **Śpiewy.** 2 g. Ćwiczenia w trafianiu tonów; śpiewy kościelne. N. g. Zimmermann.

Septima.

(25 Stunden wöchentlich.)

Ordinarius: G. L. Zimmermann.

a) **Religionslehre.** 2 St. Für die katholischen Schüler: 1 St. Biblische Geschichte nach Kabath, 1 St. Katechismus nach dem Kulmer Diöcesan-Katechismus. Pfarrei-Verweser Kryger.
2) Die evangelischen Schüler waren mit Quinta und Sexta combinirt.

b) **Latein.** 2 St. Lesen und Schreibübungen, Vokabeln, regelmäßige Deklination, das Verbum esse. G. L. Pampuch.

c) **Polnisch.** 6 St. Lesen, Sprech- und Deklamirübungen, schriftliche Arbeiten, Uebersicht der Grammatik. G. L. Thomczek.

d) **Deutsch.** 6. St; davon 3 St. Lesen aus Poplinski Th. I. verbunden mit grammatischen Uebungen. 2 St. Uebersetzung aus dem Polnischen in's Deutsche und umgekehrt, aus Poplinski's Elementarbuch. 1 St. Extemporalien. G. L. Zimmermann.

e) **Rechnen.** 4 St. Richtiges Schreiben und Aussprechen der Zahlen; die 4 Species in ganzen, benannten und unbenannten Zahlen, nach Brettner's Lehrb. Derselbe.

f) **Kalligraphie.** 2 St. nach Vorlegeblättern. Derselbe.

g) **Naturgeschichte.** 1 St. Allgemeine und besondere Kennzeichen der Thiere, Beschreibung gezähmter Thiere. G. L. Pampuch.

h) **Geographie.** 1 St. Allgemeine Uebersicht des Erdkörpers, dann die von Europa, vom preußischen Staat, und die Provinz Posen speziell. G. L. Pampuch.

Die Turnübungen sämmtlicher Schüler leitete in den Sommermonaten an drei Tagen wöchentlich, an jedem zu 2 St., der G. L. Molinski.

Mit den geübteren Schülern aller Klassen übte der G. L. Zimmermann in 4 Stunden wöchentlich mehrstimmige Gesänge ein.

B. Auszüge

aus den wichtigsten Verordnungen, Rescripten, Bekanntmachungen u. s. w. des Königlichen Provinzial-Schul-Collegiums und Hohen Unterrichts-Ministeriums.

1) Unter dem 4ten Oktober 1851 wird die Einführung von Ahn's französischer Grammatik für die Secunda, und der kleinen Deutschen Grammatik von Heyse für die Quarta und Tertia genehmigt.

Septyma.

(Po 25 godz. tygodniowo.)

Ordynarjuszem: N. g. Zimmermann.

a) **Nauka religji.** 2 g. Dla uczniów katolickich: 1 g. dzieje starego testamentu podług Kabatha. 1 g. katechismu podług katechismu dyecezjalnego chełmińskiego. Zawiadowca probostwa Ks. Kryger.
2) Uczniowie Ewangeliccy połączeni byli z Kwintą i Sekstą.

b) **Język łaciński.** 2 g. Ćwiczenie w czytaniu i pisaniu, regularne przypadkowanie, słowo esse. N. g. Pampuch.

c) **Język polski.** 6 g. Czytanie, opowiadanie, deklamacje, ćwiczenia piśmienne, początki gramatyki. N. g. Thomczek.

d) **Język niemiecki.** 6 g. 3 g. czytanie z Poplińskiego, cz. I. i ćwiczenie gramatyczne. 2 g. tłómaczenie z polskiego na niemieckie i na odwrót podług Poplińskiego. 1 g. ekstemporalia. N. g. Zimmermann.

e) **Rachunki.** 4 g. Pisanie i wymawianie liczb; 4 działania z całémi oznaczonémi i nieoznaczonémi liczbami podług Dr. Brettnera. Ten sam.

f) **Kaligrafja.** 2 g. Podług wzorów. Ten sam.

g) **Historja naturalna.** 1 g. Ogólne znamiona zwierząt, opis zwierząt domowych. N. g. Pampuch.

h) **Jeografja.** 1 g. Ogólny pogląd na kulę ziemską, potém Europę, państwo pruskie i księstwo poznańskie. N. g. Pampuch.

Turnieje z uczniami wszystkich klas odbywał trzy razy w tydzień po dwie godziny, nauczyciel gimnazjalny Moliński.

Wprawniéjszych uczniów wszystkich klas ćwiczył N. g. Zimmermann po cztery godziny tygodniowo w śpiewie, na kilka głosów ułożonym.

B. Wyjątki

z najważniejszych rozporządzeń, reskryptów, obwieszczeń i t. d. królewskiego prowincjonalnego kolegjum szkólnego i wysokiego Ministerjum oświecenia.

1) Z dnia 4. Października 1851 uchwalono używanie francuzkiéj gramatyki przez Ahna w Sekundzie, małéj gramatyki niemieckiéj przez Heyzego w Kwarcie i Tercji.

2) Unter dem 5. Oktober Verfügung des Königlichen Provinzial-Schul-Collegiums, nach welcher das vierteljährige Schulgeld jedesmal in den ersten vier Tagen des neuen Vierteljahrs praenumerando zu zahlen ist.

3) Unter dem 9. Oktober Mittheilung eines Ministerial-Erlasses vom 25. September, nach welchem die Zulassung von Gymnasiasten zur Maturitäts-Prüfung, welche aus der Sekunda ausgetreten sind, nach §. 41 des Abiturienten-Reglements zu regeln ist.

4) Unter dem 17. Oktober wird der Direktor aufgefodert auf die Beseitigung des nachtheiligen Einflusses derjenigen Leihbibliotheken, durch welche Bücher und Schriften unsittlichen oder sonst verwerflichen Inhalts verbreitet werden, in geeigneter Weise hinzuwirken.

5) Unter dem 27. Oktober Ministerial-Erlaß, nach welchem den Direktoren zur Pflicht gemacht wird, die für die Anmeldung zum Portepee-Fähnrichs-Examen erforderlichen Zeugnisse mit der in der Cirkular-Verfügung vom 15. Mai 1844 vorgeschriebenen Ausführlichkeit auszustellen.

6) Unter dem 15. November 1851 so wie unter dem 19. März 1852 wird mit Bezugnahme auf zwei Ministerial-Erlasse vom 10. November 1851 und vom 13. März 1852 eine präcise Fassung der Maturitäts-Zeugnisse zur Pflicht gemacht. Alle verschiedener Deutung fähige, beschränkende Zusätze, wie „ziemlich, fast“ sind zu vermeiden.

7) Unter dem 2. Januar 1852 wird ein Ministerial-Erlaß vom 14. Dezember 1851 zur Kenntniß und Beachtung gebracht in welchem, um dem einer gründlichen Ausbildung gewöhnlich nachtheiligen Wechsel im Besuch der Gymnasien während des Prima-Cursus entgegenzuwirken, bestimmt wird, daß Primanern, welche entweder im Disciplinarwege von einem Gymnasium entfernt worden sind, oder die, um einer Schulstrafe zu entgehen, eine Anstalt willkürlich verlassen haben, wenn sie die Zulassung zur Maturitäts-Prüfung nachsuchen, dasjenige Semester, in welchem ihre Entfernung von der Anstalt erfolgt ist, weder auf den zweijährigen Prima-Cursus, noch auf den im §. 41 des Prüfungs-Reglements von 4. Juni 1834 vorgesehenen zweijährigen Zeitraum anzurechnen ist. Schließlich wird den Direktoren bei der Aufnahme solcher Schüler Vorsicht und genaue Beobachtung der bestehenden Vorschriften dringend empfohlen.

8) Unter dem 6. Januar wird angefragt, ob nicht die Tit. II. des Gymnasial-Etats aufgeführten Kapitalien im Betrage von 12300 Thalern zu Bauzwecken verwendet werden könnten.

9) Unter dem 1. Februar werden die Urtheile der Königlichen Wissenschaftlichen Prüfungs-Commission zu Breslau über die Abiturienten-Arbeiten vom Michaelis-Termin 1851 zur Kenntnißnahme mitgetheilt.

10) Vom 6. Februar Abschrift eines Ministerial-Erlasses, vom 27. Januar d. J. betreffend die Zulassung ausländischer Kandidaten des höhern Schulamtes zu den vorschriftsmäßigen Prüfungen.

11) Verfügung des Königlichen Provinzial-Schul-Collegiums vom 20. Februar, nach welcher Vorschläge zur Unterstützung von Schülern öffentlicher Anstalten, welche an den Verein zur Unterstützung der lernenden Jugend gerichtet werden, nur unter Mitwirkung der Direktoren der Gymnasien und Seminarien zuläßig sind.

2) Z dnia 5. Października wyszło rozporządzenie Król. kolegjum szkólnego, aby kwartalna opłata szkólna zawsze w pierwszych czterech dniach rozpoczynającego się kwartału praenumerando pobieraną była.

3) Z dnia 9. Października przesłano reskrypt ministerjalny, według którego stósować się wypada podług §. 41. regulaminu przy odbieraniu popisu dojrzałości tych gimnazjastów, którzy Sekundę opuścili.

4) Z dnia 17. Października wezwano dyrektora, aby zatamował zły wpływ tych bibliotek, które książki niemoralnéj i nagannéj treści rozpowszechniają.

5) Dnia 27. Października reskryptem ministerjalnym zobowiązano dyrektorów, ażeby świadectwa dla podchorążych podług okólnika z dnia 15. Maja 1844 szczegółowo i dokładnie wystawione były.

6) Z dnia 15. Listopada 1851, jako też z dnia 19. Marca, 1852, z odwołaniem się na dwa ministerjalne reskrypta z dnia 10. Listopada 1851 i 13. Marca 1852 przypomniano ścisłe i dokładne wygotywanie świadectw dojrzałości. Należy unikać wyrażeń dwuznacznych i ograniczających, jako to: „ujdzie, ledwo.“

7) Dnia 2. Stycznia 1852 zwrócono uwagę na ministerjalny reskrypt z dnia 11. Grudnia 1851. którym, chcąc położyć tamę szkodliwemu zmienianiu szkół w czasie biegu nauk w prymie, uchwalono, aby uczniom prymy, którzy drogą dyscyplinarną oddaleni zostali, albo też, chcąc ujść karze, samowolnie szkoły opuścili, w razie zgłoszenia się do popisu dojrzałości. ten semestr, w którym oddalenie ze szkół nastąpiło, ani do dwóletniego kursu ani do w §. 41. regulaminu z dnia 4. Czerwca 1834. przepisanego czasu nie był policzonym. W końcu zalecono, aby dyrektorzy z oględnością i bacznością na przepisane prawa takowych uczniów przyjmowali.

8) Dnia 6. Stycznia zapytano się, czyliby kapitały w Tyt. II. etatu gimnazjalnego wyszczególnione w ilości 12300 Tal. nie mogły być użyte na budowle.

9) Dnia 1. Lutego udzielono dla wiadomości sąd Król. Komisji Eksaminacyjnéj w Wrocławiu o wypracowaniach tych uczniów, którzy na St. Michał 1851 na uniwersytet się udali.

10) Dnia 6. Lutego przesłano odpis reskryptu ministerjalnego z dnia 27. Stycznia r. b. tyczący się popisu kandydatów zagranicznych wyż. rzędu naucz. —

11) Rozporządzenie Królewskiéj Rady szkólnéj z dnia 20. Lutego, ażeby wnioski o wsparcie dla uczniów zakładów publicznych do Towarzystwa Pomocy Naukowéj tylko z wiedzą i spółudziałém dyrektorów gimnazjum i seminarjum czyniono.

12) Unter dem 2. März wird das Direktorium angewiesen, bei Aufnahme neuer Schüler vorläufig noch die Räumlichkeit der Klasse als Maaßstab anzunehmen, gleich nach Ostern aber zu berichten, wie viel neue Schüler in das Gymnasium aufgenommen worden sind und wie groß die Schülerzahl in jeder Klasse ist.

13) Unter dem 27. März wird der Kandidat des höhern Schulamts Ferdinand Marten der Anstalt zur Abhaltung des Probejahres überwiesen.

14) Unter dem 1. April wird die dem Lehrer v. Krzesinski bis dahin gezahlte Remuneration um 100 Thaler erhöht.

15) Unter dem 30. März wird die Zeitschrift „der National-Dank" zur Anschaffung und weiteren Verbreitung empfohlen.

16) Unter dem 31. März erhält der Sekundaner Emil Werner, welcher mit eigener Lebensgefahr einen Zögling der Anstalt von der Gefahr des Ertrinkens gerettet hat, von der Königlichen Regierung zu Bromberg eine schriftliche Anerkennung der bei dieser Gelegenheit bewiesenen Entschlossenheit.

17) Unter dem 9. April wird der Antrag des stellvertretenden Direktors, die Verwendung des Gymnasial-Kassen-Bestandes für das Jahr 1851 zu Unterstützungen für die Lehrer höhern Orts nachzusuchen, bejahend beschieden.

18) Unter dem 10. April werden die vorgeschlagenen Veränderungen des Lehrplans, welche durch die Krankheit des Direktors und durch den Eintritt des Kandidaten Marten geboten worden sind, genehmigt.

19) Unter dem 14. April wird die Abschrift eines Ministerial-Erlasses vom 31. März d. J. mitgetheilt, nach welchem die erforderlichen 141 Exemplare der Programme unmittelbar an die Geheime Registratur des Ministeriums der geistlichen Unterrichts- und Medizinal-Angelegenheiten einzureichen sind.

20) Unter dem 3. Juni wird angefragt, wie es an dem hiesigen Gymnasium mit der Dispensation vom Unterrichte im Griechischen gehalten werde und wie viel Schüler der Anstalt von dem genannten Unterrichte dispensirt seien.

12) Z dnia 2. Marca wezwano dyrektora, ażeby przy przyjmowaniu nowych uczniów obecnie do objętości klas się zastósował, i zaraz po Wielkiéj Nocy doniósł, ile nowych uczniów do gimnazjum przyjętych zostało i jak wielka jest liczba uczniów w każdéj klasie.

13) Z dnia 27. Marca powołano Ferdynanda Martena, Kandydata wyż. rzędu. naucz. do gimnazjum dla odbycia roku próby.

14) Dnia 1. Kwietnia podwyższono N. g. Krzesińskiemu pensją o 100 Tal.

15) Z dnia 30. Marca zalecono czasopism „National-Dank" do nabycia i dalszego rozpowschechnienia.

16) Z dnia 31. Marca odebrał Sekundaner Emil Werner, który z narażeniem własnego życia na niebezpieczeństwo spółucznia tutejszego zakładu od utopienia ocalił, od Król. Rejencji z Bydgoszczy pochwałę za swoję odwagę.

17) Z dnia 9. Kwietnia potwierdzono wniosek zastępcy dyrektora, tyczący się rozporządzenia remanentu kasy gimnazjalnéj na rok 1851, na wsparcie dla nauczycieli.

18) Z dnia 10. Kwietnia potwierdzono uczynione zmiany w planie nauk, które dla choroby dyrektora i przez wstąpienie kandydata Martena zaszły.

19) Z dnia 14. Kwietnia udzielono odpis reskryptu ministerjalnego z dnia 31. Marca r. b. według którego potrzebne 141 eksemplarzy programów bezpośrednio do Tajnéj Registratury Ministerstwa Oświecenia przesélane być mają.

20) Z dnia 3. Czerwca zapytano się, w jaki sposób postępuje się przy tutéjszém gimnazjum z uwolnieniem od języka greckiego i ile uczniów od wymienionego języka jest uwolnionych.

C. Chronik.

Das vergangene Schuljahr begann am 8. Oktober mit einem feierlichen Gottesdienste. Sodann wurden die Schüler mit der Schulordnung, so wie mit dem Stundenplan bekannt gemacht.

Der Geburtstag Sr. Majestät des Königs wurde am 15. Oktober durch eine angemessene Schulfeier im Hörsaale des Gymnasiums, bei welcher der ordentliche Gymnasiallehrer Molinski die Festrede hielt, und sodann durch ein Hochamt in der Pfarrkirche gefeiert.

Am 13. Januar erkrankte der Direktor in bedenklicher Weise. Wegen unzulänglicher Lehrkräfte konnten nur einzelne der von ihm ertheilten Unterrichtsstunden von den übrigen Lehrern der Anstalt vertreten werden. Außer dem Unterzeichneten, welcher in zwei Stunden den griechischen Unterricht in der Prima an der Stelle des Direktors fortsetzte, übernahmen die Gymnasiallehrer Dr. Mings und Klossowski jeder 2 Stunden Latein in der Sekunda B., welche sie bis Ostern behielten.

Von Ostern ab wurde dem Lehrer v. Krzesinski von dem Königl. Provinzial Schul-Collegium die bis dahin bewilligte Remuneration um 100 Thaler erhöht.

Durch den Eintritt des Kandidaten des höhern Schulamtes Ferdinand Marten, wurden von Ostern ab die Lehrkräfte verstärkt und dadurch eine Ueberbürdung einzelner Lehrer mit Mehrstunden vermieden.

Für den am 1. Mai d. J. zu Ostrowo verstorbenen ersten Oberlehrer Joseph Peterek, welcher eine Reihe von Jahren an der hiesigen Anstalt mit uneigennütziger Berufstreue und segensreichem Erfolg gewirkt hatte, wurde am 7. Mai in der hiesigen Pfarrkirche ein feierlicher Trauergottesdienst abgehalten, an welchem sich das ganze Gymnasium betheiligte.

Am 25. Mai veranstaltete das Gymnasium einen gemeinschaftlichen Spaziergang nach dem nahe belegenen Miaty. Ein heiterer Himmel begünstigte, kein Mißton ungesetzlicher Freude störte das Fest.

Am 1. August langte hier die erschütternde Nachricht von dem Tode des Gymnasial-Direktors und Professors Herrn Johannes Dziadek an. Derselbe war in der Nacht vom 30. zum 31 Juli zu Schroda gestorben, nachdem er acht Jahre hindurch dem hiesigen Gymnasium als liebevoller Leiter vorgestanden hatte. Durch Ernst und Milde seines Charakters hat sich derselbe die Liebe seiner Mitarbeiter, durch Gediegenheit und Vielseitigkeit seines Wissens die Achtung der gelehrten Welt, durch eine vieljährige segensreiche namentlich für das klassische Alterthum begeisternde Lehrthätigkeit bei seinen zahlreichen Schülern ein ehrenvolles und dauerndes Andenken gesichert.

Am 21. August versammelte ein feierlicher Trauergottesdienst die Lehrer und Schüler der Anstalt, so wie die zahlreichen Verehrer des Verblichenen in der hiesigen Pfarrkirche, welche des Verewigten im andächtigen Gebet dankbar gedachten.

Im Laufe des Schuljahres hat sich das Gymnasium der wiederholten Anwesenheit des Königlichen Regierungs-Rathes Herrn Dr. Brettner zu erfreuen gehabt. Derselbe hielt am 16. und am Vormittag des 17. März eine Revision sämmtlicher Klassen ab, und führte am Nachmittag des 17. März den Vorsitz bei der Maturitäts-Prüfung des Extraneus Eduard Szymanski.

C. Kronika.

Zeszły rok szkólny rozpoczęto dnia 8. Października uroczystém nabożeństwem; poczém obznajmiono uczniów z ustawami szkólnémi i rozkładem nauk.

W dniu 15. Października obchodzono urodziny N. P. stósowną uroczystością szkólną na sali gimnazjalnéj, przyczém mowę miał N. g. Moliński, a następnie nabożeństwem w kościele paraf.

W dniu 13. Stycznia dyrektor zakładu mocno zachorował. Godziny po nim dla nie wystarczających sił nauczycielskich tylko w części zastąpić było można. Prócz niżéj podpisanego, który w dwóch godzinach tygodn. lekcje języka greckiego w Prymie w miejscu dyrektora daléj udzielał, objęli także p. p. Dr. Mings i Kłossowski po dwie godziny języka łacińskiego w Sekundzie B. i aż do Wielkiéj Nocy udzielali.

Od Wielkiéj Nocy podwyższyło Król. Kolegjum Szkólne panu Krzesińskiemu roczną remuneracją o 100 tal.

W tym samym czasie pomnożył grono nauczycieli kandydat wyższego rzędu naucz. p. Marten; przez co zaradzono obarczeniu niektórych nauczycieli godzinami nadkompletnémi.

W dniu 7. Maja odprawiono w kościele paraf. nabożeństwo żałobne za duszę ś. p. Józefa Peterka, który przy tutéjszym zakładzie przez kilka lat sumiennie i skutecznie sprawował urząd nauczycielski, a w Ostrowie będąc pierwszym nauczycielem wyższym po kilkoletnim zawodzie w dniu 1. Maja b. r. ze światem się rozstał. —

W dniu 25. Maja odbyła się wspólna przechadzka do pobliskich Miat. Niebo pogodne przyczyniło się do większéj radości, a żadna zbyteczna wesołość nie zawichrzyła téj przyjemnéj zabawy publicznéj.

W dniu 1. Sierpnia doszła nas smutna wiadomość o śmierci dyrektora gimnazjalnego i Profesora Jana Dziadka, który po ośmletniéj czynności jako uprzejmy dyrygient tutéjszego zakładu, w nocy z 30. na 31. Lipca w Srodzie ze światém się pożegnał. Łącząc z powagą łagodność charakteru, uskarbił sobie miłość swych współpracowników; wyborne i wielostronne jego nauki zjednały mu szacunek uczonych mężów; a umiejąc zapalać młodzież szkólną szczególniéj do starożytności klasycznych, wieloletnią i skuteczną w swym zawodzie czynnością zapewnił sobie chlubną i trwałą pamięć u licznych swych uczniów.

Dnia 21. Sierpnia żałobne nabożeństwo zgromadziło w kościele parafjalnym nauczycieli i uczniów zakładu, tudzież licznych wielbicieli zmarłego, których w dzięczne serca za jego duszę pobożnie do Boga westchnęły. —

W ciągu roku szkólnego król. radca rejencyjny i szkólny W P. Dr. Brettner kilka razy zwiedził gimnazjum. Dnia 16. Marca i dnia następnego przed południem odbył rewizją wszystkich klas; a popołudniu dnia tegoż pod jego przewodnictwem złożył popis dojrzałości extraneusz Edward Szymański.

Derselbe stellte am 9. August den Berichterstatter dem Lehrer-Collegium als interimistischen Direktor vor und leitete am 31. August und 1. September die mündliche Prüfung der Abiturienten.

Eben so hatte der Königliche Ober-Präsident, Herr v. Puttkammer, die Gewogenheit, am 11. Juli die Klassenzimmer zu besichtigen und sich von der Nothwendigkeit eines neuen Gymnasial-Gebäudes an Ort und Stelle zu überzeugen.

Der Gesundheitszustand unter den Schülern war mit Ausnahme der fünf letzten Wochen des Schuljahres im Allgemeinen recht befriedigend. In der letzten Woche des Monats August kamen jedoch mehre Erkrankungs-Fälle vor; die hier um jene Zeit auftretende Cholera raffte zwei hoffnungsvolle, fleißige, brave Knaben dahin. Es sind dies Konstantin Malecki und Wladislaw Igler, beides Sextaner.

Während im Laufe der ersten drei Quartale die Lehrer, mit Ausnahme des verstorbenen Herrn Direktor Dziadek, im Allgemeinen sich einer guten Gesundheit erfreuten, kamen nach den Sommerferien bedeutende Erkrankungen im Lehrer-Collegium vor. So krankt v. Krzesinski seit Ende August. Auch der Unterzeichnete hat das Unglück seit dem 27. August im Krankenbett gefesselt zu sein. Am herbsten wurde jedoch in diesen letzten Tagen der Trübsaal das Lehrer-Collegium betroffen, als College Dr. Mings am 9. September nach 24stündigem Leiden der Cholera erlag. Es betrauert die Anstalt in dem Verstorbenen einen tüchtigen, gewissenhaften Lehrer, den vielseitige Kenntnisse zierten; seine näheren Bekannten einen zuverläßigen Freund.

In Folge dieser traurigen Gesundheitsverhältnisse, traten für den Gang des Unterrichts die betrübendsten Störungen ein. So mußten unter andern die Sekunda, Tertia, Quarta seit dem 9. September combinirt werden. Wolle Gott, daß das Unglück bald aufhöre.

In jedem Tertial verrichteten die katholischen Schüler des Gymnasiums einmal die Beicht- und Bußandacht, und empfingen das heilige Abendmahl. Den Herrn Geistlichen der Umgegend, welche auch während des vergangenen Jahres den Religionslehrer im Beichtstuhl unterstützt haben, wird hiermit der wärmste Dank im Namen der Anstalt abgestattet.

Die Confirmanden erhielten vor Pfingsten zum ersten Mal die heiligen Buß- und Altars-Sakramente, nachdem sie von dem Religionslehrer in wöchentlich zwei außerordentlichen Stunden die erforderliche Vorbereitung erhalten hatten.

Das Lehrer-Collegium ist auch im vergangenen Jahre durch das Königliche Provinzial-Schul-Collegium zu neuem Dank verpflichtet worden, da auf den Antrag der gedachten Behörde das Königl. Ministerium der geistlichen, Unterrichts- und Medizinal-Angelegenheiten den Bestand der Gymnasial-Kasse pro 1851, im Betrage von 375 Thalern zu Unterstützungen für die Lehrer der Anstalt bewilligt hat. Eben so sind aus den Beständen der Alumnats-Kasse an den Gymnasial-Direktor Dziadek, so wie an den pension. Direktor Meissner, an jeden 50 Thaler als Remuneration für ihre Mühewaltung bei der genannten Kasse gezahlt worden. Ferner ist dem Pedell Jasinski eine Unterstützung von 15 Thalern, und dem Alumnats-Koch eine von 30 Thalern zu Theil geworden.

Tenże pan radca rejenc. dnia 9. Sierpnia przedstawił referenta gronu nauczycielskiemu jako tymczasowego dyrygienta zakładu; a zjechał dnia 30. Sierpnia na popis dojrzałości abiturjentów, który się odbył w dniach 31. Sierpnia i 1. Września.

Naczelny Prezes W P. Puttkammer również w dniu 11. Lipca klasy gimnazjalne zwiedzić i o konieczności nowego budynku gimnazjalnego na miejscu się przekonać raczył. —

Stan zdrowia uczniów z wyjątkiém ostatnich pięciu tygodni w ogóle zadowalniał. W ostatnim tygodniu miesiąca Sierpnia przecież kilku zachorowało. Srożąca się tutaj o tym czasie cholera wydarła nam dwóch uczniów pilnych, wielkie rokujących nadzieje: Konstantego Małeckiego i Władysława Iglera, obaj z klasy szóstéj.

Lubo w ciągu trzech piérwszych kwartałów nauczyciele, z wyjątkiem ś. p. dyrektora Dziadka, w ogóle dobrém się cieszyli zdrowiem, po wakacjach przecie kilku ciężko zapadło. I tak Naucz. Krzesiński od końca Sierpnia ciężką złożony jest chorobą. I niżéj podpisany od 27. Sierpnia łóżka jeszcze nie opuścił. Najdotkliwszy jednak cios w tych ostatnich dniach smutku zadała kolegjum nauczycielskiému śmierć Nauczyciela Dr. Mingsa, który, po dwudziestoczterogodzinnéj chorobie, dnia 9. Września uległ cholerze. Gimnazjum w zmarłym zdatnego, sumiennego nauczyciela, którego głęboka zdobiła nauka, bliżéj z nim przestawający wiernego opłakują przyjaciela.

Wskutek tak nieszczęsnego stanu zdrowia zwyczajny bieg nauk znacznie ucierpiał. I tak od 9. Września klasy: Sekunda, Tercja i Kwarta połączone zostać musiały. Bóg daj, by nieszczęście to w krótce ustąpiło.

W każdym tercjale katoliccy uczniowie odprawili spowiedź i komunią ś. Księżom z okolicy, którzy i w tym roku Nauczyciela religji słuchaniem spowiedzi wesprzeć raczyli, w imieniu całego zakładu niniéjszém szczere składa się dzięki.

Konfirmandzi przysposobieni do spowiedzi ś. od Nauczyciela religji w dwóch osobnych godzinach tygodn., odbyli przed Zielonémi Swiątkami pierwszą spowiedź i Sakrament ołtarza.

Kolegjum nauczycielskie i w tym roku doznało wsparcia przez Król. kol. Szkólne, gdyż na wniosek téjże władzy Wysokie Ministerjum spraw duch. w kasie z przeszłego roku pozostałe 375 tal. dla nauczycieli zakładu przeznaczyło. Również wyznaczono z pozostałych pieniędzy kasy alumnackiéj p. Dyrektorowi Dziadkowi, tudzież byłemu Dyrek. p. Meisnerowi po 50. tal. remuneracji za podjęte czynności alumnackie. Nadto wyznaczono bedelowi Jasińskiemu wsparcia 15. tal., a kucharzowi alumnackiemu 30 tal.

D. Statistik des Gymnasiums.

Die Anstalt, mit Einschluß der Septima, wurde im Laufe des Schuljahres von 506 Schülern, und zwar die Prima von 46, die beiden Tertien von 70, die beiden Quarten von 103, die Quinta von 60, die Serta von 72, die Septima von 66 Schülern besucht. Abgegangen sind zur Universität 13, zu andern Anstalten, oder haben sich einen andern Beruf gewählt 35, entfernt wurden 4 Schüler. Auch im vergangenen Jahre hat das Hochwürdige Domkapitel in Gnesen, so wie der Verein zur Unterstützung der lernenden Jugend armen Schülern Geldunterstützungen zu Theil werden lassen.

Für diese Wohlthaten stattet das Gymnasium seinen aufrichtigen Dank ab.

Im Laufe des Jahres unterrichteten die nachbenannten Lehrer an der Anstalt:

1. Dziadek, Direktor und Professor.
2. Dr. Schneider, Professor.
3. Dr. Piegsa, Oberlehrer.
4. Licentiat Kegel, Religionslehrer und Regens des Alumnats.
5. Pampuch, ordentlicher Gymnasiallehrer.
6. Molinski „ „
7. Dr. Mings „ „
8. Tschackert „ „
9. Zimmermann „ „
10. Klossowski, Gymnasiallehrer.
11. Thomczek „
12. Jakowicki „
13. v. Krzesinski „
14. Marten, Kandidat.
15. Werner, evangelischer Prediger.

E. Stand des Lehrapparats.

Für die Gymnasial-Bibliothek ist die etatsmäßige Summe zur Anschaffung geeigneter Bücher verwendet worden.

Eben so sind die Beiträge für die Schüler-Bibliothek ihrer Bestimmung gemäß verausgabt worden.

Durch Vermittelung des Königlichen Provinzial-Schul-Collegiums hat die Lehrer-Bibliothek folgende Geschenke erhalten:

1. Ein Exemplar des 42 Bandes von Crelle's Journal für Mathematik u. s. w.

D. Statystyka gimnazjum.

Do gimnazjum łącznie ze Septymą uczęszczało w ciągu roku bieżącego 506 uczniów, a w prawdzie do Prymy 46, do obu Sekund 89, do obu Tercji 70, do obu Kwart 103, do Kwinty 60, do Seksty 72, do Sektymy 66. Odeszło na uniwerzytet 13, do innych zakładów lub zawodów 35, oddalonych zostało czterech uczniów.

Prześwietna Kapituła w Gnieźnie i Towarzystwo Naukowéj Pomocy udzielało i w zeszłym roku wsparcia ubogim uczniom.

Za te dobrodziéjstwa składa gimnazjum szczére podziękowanie.

W roku bieżącym następujący nauczyciele wykładali nauki:

1. Dziadek, dyrektor i profesor.
2. Dr. Fryderyk Schneider, profesor.
3. Dr. Piegsa, naucz. wyż.
4. Lic. Kegel, naucz. religji i rejens alumnatu.
5. Pampuch, naucz. gimnazjalny etatowy.
6. Moliński „ „ „
7. Dr. Mings „ „ „
8. Tschakert „ „ „
9. Zimmermann „ „ „
10. Kłossowski, nauczyciel gimnazjalny.
11. Thomczek „ „
12. Jakowicki „ „
13. Krzesinski „ „
14. Marten, Kandydat.
15. Werner, pastor.

E. Stan biblioteki.

Na zakupienie stósownych książek do biblioteki gimnazjalnéj pieniądze etatem wyznaczone wydane zostały.

Także składki na bibliotekę uczniów, stósownie do potrzeby użyte były.

Za pośrednictwem Król. Kolegjum Szkólnego biblioteka nauczycielska odebrała następujące podarunki:

1. egzemplarz 42. tomu dziennika matematycznego przez Krella.

2. Ein Exemplar einer Beurtheilung von Eduard Wetzel's Apparats als Veranschaulichungsmittel für den Unterricht in der mathematischen Geographie und populären Astronomie.
3. Ein Exemplar von: Alte Denkmäler, erklärt von Welcker, Theil 1 bis 3.

Von der Hahn'schen Hofbuchhandlung in Hannover:

1. Heyse's Deutsche Schulgrammatik. 17. Ausgabe.
2. Heyse's Leitfaden zum gründlichen Unterricht in der deutschen Sprache. 16te Auflage.
3. Analytischer Leitfaden für den ersten wissenschaftlichen Unterricht in der Naturgeschichte, von J. Leunis. Erstes Heft.

Von der F. Hirt'schen Buchhandlung in Breslau:

1. Sam. Schilling's Grundriß der Naturgeschichte. 5te Aufl. 1. und 2. Bändchen.
2. Leitfaden der Geographie von E. v. Seydlitz. Breslau 1852.
3. Deutsches Lesebuch von Auras und Gnerlich. Breslau 1852.
4. L. Kambly's Elementar-Mathematik. 2ter und 3ter Theil, enthaltend die Planimetrie und ebene Trigonometrie.
5. A. Duflos Chemie in ihrer Anwendung auf das Leben und die Gewerbe. Erster Theil. Breslau 1852.

Von dem Candidaten der katholischen Theologie H. Sergott mehrere Bücher.

Von dem Referendar H. Julian Wagner mehrere Bücher aus Breslau.

Von dem Herrn Probst Budzynski aus Marzenin eine Sammlung von Programmen in 1 Bande.

Für diese Geschenke spricht der Unterzeichnete den wärmsten Dank aus.

2. 1 egzemplarz apparatu Edwarda Wetzla, mającego służyć jako środek do jeografji matematycznéj i popularnéj astronomji.
3. 1 egzemplarz: Starożytne pomniki przez Welckera, i do 3.

Nadworna księgarnia Hahna w Hanowerze darowała:

1. Niemiecką gramatykę przez Heysego. 17 wydanie.
2. Heysego początki o gruntowném uczeniu języka niemieckiego. 16. wydanie
3. Analityczne początki, zastósowane do wykładu historji naturalnéj przez J. Leunisa. 1. zeszyt.

Księgarnia Hirta w Wrocławiu darowała:

1. Zarys historji naturalnéj przez Szilinga. 5. wydanie. 1. i 2. tom
2. Początki jeografji przez E. Seydlitza. Wrocław, 1852.
3. Książkę niemiecką do czytania przez Aurasa i Gnerlicha. Wrocław 1852.
4. L. Kamblego elementarną matematykę, 2. i 3. część, zawierającą planimetrją i trygonometrją.
5. Duflosa Chemją w zastósowaniu do życia i przemysłu. 1 część. Wrocław 1852.

Od kandydata teologji katol. Sergotta kilka książek różnéj treści.

Od referendarjusza Jul. Wagnera kilka książek z Wrocławia.

Od księdza proboszcza Budzyńskiego zbiór różnych rozpraw.

Za te podarunki niżéj podpisany składa najczulsze podziękowanie.

Von den unter dem Vorsitze des Königlichen Commissarius Herrn Regierungs- und Schulrathes Dr. Brettner in dem verflossenen Schuljahre geprüften Abiturienten sind nachfolgende für reif befunden worden:

a) von 2 am 17ten März geprüften:

Der Extraneus Eduard Szymanski aus Posen, 22½ Jahr alt, katholisch, früher Schüler des katholischen Gymnasiums in Posen, will in Berlin Mathematik und Naturwissenschaften studiren.

b) von 14 am 31ten August und 1ten September geprüften:

1) Edmund Binert aus Karna, Kreis Buk, katholischer Confession, 22 Jahr alt, besuchte 8 Jahr die Anstalt, davon 2 die Prima, will im Seminar zu Posen Theologie studiren.

2) Matthias Bukowiecki aus Bugay, Kreis Wreschen, katholischer Confession, 19½ Jahr alt, besuchte 8 Jahre die Anstalt, davon 2 die Prima, beabsichtigt in Bonn Theologie und Philologie zu studiren.

3) Simon Fromm aus Gnesen, mosaischen Glaubens, 20 Jahr alt, besuchte 8 Jahr die Anstalt, 2 Jahre die Prima, will in Berlin die Rechte studiren.

4) Thaddäus Kompf aus Czechy, Kreis Gnesen, 19 Jahr alt, besuchte 6 Jahre die Anstalt, davon 2 die Prima, will in Berlin die Rechte studiren.

5. Sanislaus Lemiez aus Chocicza, Kreis Wreschen, 25 Jahr alt, katholisch, 11 Jahr Schüler der Anstalt, 2 Jahre Primaner, will im Seminar zu Posen Theologie studiren.

6) Vitalis Maryanski aus Gniewkowo, Kreis Inowraclaw, 17¼ Jahr alt, katholisch, 6½ Jahr Schüler der Anstalt, 2 Jahre Primaner, will im Seminar zu Posen Theologie studiren.

7) Albert Pampuch aus Gleiwitz in Schlesien, 19 Jahr alt, katholisch, besuchte 10 Jahre die Anstalt, davon 2 die Prima, will im Seminar zu Posen Theologie stndiren.

8) Leonhard v. Radonski aus Starczanowo, Kreis Schroda, 19 Jahr alt, katholisch, 6 Jahre Schüler der Anstalt, 2 Jahre Primaner, will in Berlin Jura und Cameralia studiren.

9) Paul Ritter aus Breslau, 19 Jahr alt, katholisch, 9 Jahre Schüler der Anstalt, 1½ Jahr Primaner, will in Breslau Theologie studiren.

10) Eduard Schwittay aus Hohenstein, Kreis Osterode in Ostpreußen, 18½ Jahr alt, evangelischer Confession, besuchte 5 Jahre das Gymnasium, davon 2 Jahre die Prima, will in Königsberg die Rechte studiren.

11) Leopold Sonnenberg aus Ostrowo, Kreis Adelnau, 20 Jahr alt, katholisch, besuchte 10 Jahre die Anstalt, 2 Jahre die Prima, will im Seminar zu Posen Theologie studiren.

Z abiturjentów w zeszłym roku szkólnym pod przewodnictwem król. Komisarza Pana radcy rejencyjnego i szkólnego Dr. Brettnera, następujący za dojrzałych uznanymi zostali:

a) z dnia 17go Marca egzaminowanych:

Ekstraneusz Edward Szymański, z Poznania, 22½ lat mający, były uczeń katolickiego gimnazjum w Poznaniu, w Berlinie matematyki i nauk przyrodzonych słuchać będzie.

b) z dnia 31go Sierpnia i 1go Września egzaminowanych:

1. Edmund Binert z Karny, powiatu Bukowskiego, religji katolickiéj, 22 lat mający, odwiedzał gimnazjum lat 8, dwa lata Prymę; w Seminarjum w Poznaniu teologji słuchać będzie.

2. Maciéj Bukowiecki z Bugaju, powiatu Wrzesińskiego, religji katolickiéj, 19½ lat mający, uczęszczał ośm lat do gimnazjum, dwa lata do Prymy; w Bonn teologji i filologji słuchać zamyśla.

3. Szymon Fromm z Gniezna, izraelita, 20 lat mający, uczęszczał 8 lat do gimnazjum, dwa lata do Prymy; w Berlinie prawa słuchać będzie.

4. Tadeusz Kompf z Czech, powiatu gnieźnieńskiego, religji katolickiéj, 19 lat stary, uczęszczał 6 lat do gimnazjum, dwa lata do Prymy; w Berlinie prawa słuchać będzie.

5. Stanisław Lemież z Chociczy, powiatu Wrzesińskiego, 25 lat mający, religji katolickiéj, 11 lat odwiedzał gimnazjum, 2 lata Prymę; w Seminarjum w Poznaniu teologji słuchać będzie.

6. Witalis Maryański z Gniewkowa, powiatu Inowracławskiego, 17¼ lat mający, religji katolickiéj, był 6½ lat uczniem gimnazjum, dwa lata Prymy: w Seminarjum w Poznaniu teologji słuchać będzie.

7. Wojciech Pampuch z Gliwic w Szląsku, 19 lat mający, religji katolickiéj, odwiedzał gimnazjum 10 lat, dwa lata Prymę; w seminarjum w Poznaniu teologji słuchać będzie.

8. Leonard Radoński z Starczanowa, powiatu Średzkiego, 19 lat mający, religji katolickiéj, był 6 lat uczniem gimnazjum, dwa lata Prymy; w Berlinie prawa i kameraliów słuchać będzie.

9. Paweł Rytter z Wrocławia, 19 lat mający, religji katolickiéj, 9 lat do gimnazjum uczęszczał, 1½ roku do prymy; we Wrocławiu teologji słuchać będzie.

10. Edward Schwittay z Hohenstein, powiatu Osterode w Prusach wschodnich, 18½ lat mający, religji ewangielickiéj, odwiedzał gimnazjum 5 lat, dwa lata prymę; w Królewcu prawa słuchać będzie.

11. Leopold Sonnenberg z Ostrowa powiatu Odalanowskiego, 20 lat stary, religji katolickiéj, odwiedzał 10 lat gimnazjum, dwa lata prymę; w Seminarjum w Poznaniu teologji słuchać będzie.

12. Casimir v. Trąmpczynski aus Sanniki, Kreis Schroda, 19 Jahr alt, katholisch, besuchte 1 Jahr die Anstalt resp. die Prima, will in Berlin die Rechte studiren.

13) Theophil Zygmanowski aus Czempin, Kreis Kosten, 23 Jahr alt, katholisch, 10 Jahre Schüler der Anstalt, 2 Jahre Primaner, will in Greifswald Jura und Cameralia studiren.

Das Königliche Provinzial-Schul-Collegium hat wegen der hier herrschenden Cholera durch Verfügung vom 16ten September das Gymnasium sofort zu schließen angeordnet und zugleich den Aufnahme-Termin für das nächste Schuljahr auf 14 Tage später festgesetzt.

Es werden sonach diejenigen Eltern oder Vormünder, welche ihre Angehörigen unserer Anstalt anzuvertrauen wünschen, ersucht, dieselben

am 4ten und 5ten Oktober,

an welchen beiden Tagen die Prüfung der aufzunehmenden Schüler stattfinden wird, bei dem Unterzeichneten in seinem Geschäfts-Lokale im Gymnasium von 8½ Uhr Morgens ab anzumelden und den Taufschein der Aufzunehmenden vorzuzeigen. *)

Der neue Lehrkursus beginnt am 6ten Oktober mit einem feierlichen Gottesdienste. Hierauf werden die Schüler mit der Schulordnung bekannt gemacht und ihnen der Stundenplan diktirt. An demselben und den beiden nächstfolgenden Tagen haben die Schüler das Schulgeld, Turn- und Bibliothek-Beiträge für ein Quartal an den Rendanten der Gymnasial-Kasse zu zahlen.

Trzemeszno, den 20ten September 1852.

Schneider,
interimistischer Direktor.

---

*) Es versteht sich von selbst, daß unter den eingetretenen Verhältnissen in diesem Jahre die öffentliche Prüfung wie auch die feierliche Entlassung der Abiturienten ausfällt.

Zur Ergänzung:

Seite 36. Z. 15 von oben ist statt: im zu lesen: an das.
Seite 38. Z. 3 von oben ist nach 46 einzuschalten: die beiden Secunden 89.

12. Kazimierz Trąmpczyński z Sannik, powiatu Średzkiego, 19 lat mający, religji katolickiéj, odwiedzał rok jeden Prymę tutajszego gimnazjum, w Berlinie prawa słuchać będzie.

13. Teofil Zygmanowski z Czempina powiatu Kościańskiego, 23 lat mający, religji katolickiéj, 10 lat odwiedzał gimnazjum, dwa lata Prymę, w Gryfswaldzie prawa i kameraljów słuchać będzie.

Król. prowincjonalne kolegjum szkólne dla panującéj tutaj cholery, ustawą z dnia 16go Września rozporządziło, aby gimnazjum natychmiast zamknąć, i zarazem ustanowiło termin na przyjmowanie nowych uczniów na dwa tygodnie późniéj.

Wzywają się zatem rodzice i opiekuni, którzy synów swych lub wychowańców zakładowi naszemu powierzyć chcą, aby ich

4go i 5go Października,

w których dwu dniach egzamin nowo przybyłych uczniów odbywać się będzie, u niżéj podpisanego w jego izbie służbowéj w gimnazjum od 8½ godziny z rana meldowali i w metrykę nowo przybywających się zaopatrzyli. *)

Nowy kurs zaczyna się 6go Października uroczystém nabożeństwem. Potém uczniom przeczytane będą prawa szkólne i plan podyktowany. Tego samego dnia i dwu następnych winni uczniowie opłatę szkólną, składki na turnieje i bibliotekę złożyć u pobórcy kasy gimnazjalnéj.

Trzemeszno, dnia 20. Września 1852.

Schneider,
Dyrektor tymczasowy.

---

*) Rozumie się, że przy obecnych stosunkach w tym roku popis publiczny i uroczyste pożegnanie abiturjentów się nie odbędzie.

14. [illegible] rok [illegible] w [illegible]

15. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

w których [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]